

Γιώργος Ν. Μπατζίνας

Έκφραση Έκθεση

ενιαίου λυκείου

Σύμφωνα με το νέο σύστημα
διδασκαλίας και αξιολόγησης

- **30 κριτήρια αξιολόγησης**
με συμβατικά και πολυτροπικά κείμενα
[εικόνες, βίντεο σε CD-rom]
- **διαγράμματα εννοιών/θεμάτων**
- **τυπολογία των ερωτήσεων**
[για Α, Β, Γ ομάδες: Στοιχεία θεωρίας]
- απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου
- τεχνική μετασχηματισμού κειμένου
- πολυτροπικό κείμενο: ερμηνευτική προσέγγιση
- μεθοδολογία παραγωγής κειμένου

ΤΡΑΠΕΖΑ ΘΕΜΑΤΩΝ

- Η **τυπολογία** όλων των ερωτήσεων και στοιχεία θεωρίας για τις απαντήσεις
- **10 επιλεγμένα κριτήρια** και οι απαντήσεις τους

Περιέχει CD-ROM

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα

ISBN 978-960-456-429-3

© Copyright 2014, Εκδόσεις ΖΗΤΗ, Γιώργος Ν. Μπατζίνας

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Φωτοστοιχειοθεσία

Εκτύπωση

Βιβλιοδεσία

Π. ΖΗΤΗ & Σια ΟΕ

18ο χλμ Θεσ/νίκης-Περαίας

Τ.Θ. 4171 • Περαία Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19

Τηλ.: 2392.072.222 - Fax: 2392.072.229 • e-mail: info@ziti.gr

www.ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ - ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

Αρμενοπούλου 27, 546 35 Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310.203.720, Fax: 2310.211.305 • e-mail: sales@ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ - ΠΩΛΗΣΗ ΔΙΑΝΙΚΗ-ΧΟΝΔΡΙΚΗ:

Χαριλάου Τρικούπη 22, 106 79 Αθήνα

Τηλ.-Fax: 210.3816.650 • e-mail: athina@ziti.gr

ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ - ΕΝΩΣΗ ΕΚΔΟΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ:

Πεσμαζόγλου 5, 105 64 Αθήνα • Τηλ.-Fax: 210.3211.097

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: www.ziti.gr

Ενημερωτικό σημείωμα

Το βιβλίο, με βάση το νέο σύστημα διδασκαλίας και αξιολόγησης, (ΠΔ.24/2013 - ΠΔ.48/2012) περιλαμβάνει:

- ✓ **30 κριτήρια αξιολόγησης**, με συμβατικά και **πολυτροπικά** κείμενα (εικόνες) - (βίντεο, στο cd-rom), καθώς και τις **απαντήσεις** τους.
Συγκεκριμένα: 22 σχετικά με τη θεματολογία/εννοιολογία, 8 στο cd-rom: 4 για εμπέδωση της θεωρίας και 4 με βίντεο.
- ✓ Την **τυπολογία των ερωτήσεων** για τις ομάδες Α, Β, Γ των κριτηρίων, με τα αναγκαία στοιχεία της θεωρίας, που διευκολύνουν το μαθητή να κατανοήσει τα ζητούμενα και να δώσει επαρκείς απαντήσεις.(περιλαμβάνει μεταξύ άλλων: την περίληψη, την παράγραφο, το επικοινωνιακό πλαίσιο κ.λπ).
- ✓ Τα **διαγράμματα των εννοιών** όλων των θεματικών ενοτήτων που περιέχει το σχολικό βιβλίο, και θέματα σχετικά με (τις ενότητες) αυτές.
- ✓ Την **τεχνική μετασχηματισμού ενός κειμένου** σε άλλο είδος. (π.χ. από συνέντευξη σε δοκίμιο κ.ά.)
- ✓ Την **ερμηνευτική προσέγγιση/επεξεργασία** ενός **πολυτροπικού κειμένου**.
(Η **εικόνα** στη γελοιογραφία, στη διαφήμιση κ.ά.: αισθητική και ιδεολογική ανάλυση)
- ✓ Τη **μεθοδολογία** παραγωγής κειμένου.
- ✓ Τις **απαντήσεις** στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου.
- ✓ Από την **Τράπεζα Θεμάτων**
 - την **τυπολογία** όλων των ερωτήσεων και **στοιχεία θεωρίας** για τις απαντήσεις
 - **10 επιλεγμένα κριτήρια** με τις απαντήσεις

Γιώργος Ν. Μπατζίνας

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

Η Νεοελληνική Γλώσσα ως εξεταζόμενο μάθημα	13
--	----

Τυπολογία ερωτήσεων

A. Ερωτήσεις για τον έλεγχο της κατανόησης του κειμένου	19
Το θέμα του κειμένου, η κατευθυντήρια ιδέα (θέση του συγγραφέα)	19
Προσδιορισμός επιχειρημάτων	20
Σύγκριση κειμένων (ως προς το περιεχόμενο)	20
Η οπτική γωνία (υποκειμενική, αντικειμενική)	22
Η περίληψη	24
– άρθρου (δοκιμίου κ.ά)	24
– συνέντευξης	27
– συζήτησης	29
Η ανάπτυξη του περιεχομένου φράσης ή περιόδου	30
Η ανασκευή μιας άποψης	32
B. Ερωτήσεις για τον έλεγχο των γλωσσικών ή εξωγλωσσικών στοιχείων του κειμένου	
♦ Ερωτήσεις σχετικές με τη γλώσσα	33
Η γλώσσα	33
Δήλωση και συνυποδήλωση	34
Ενεργητική και παθητική σύνταξη	35
Σημεία στίξης	36
Παρατακτική και υποτακτική σύνταξη	42
Επιλογή ρηματικού προσώπου	42
Η χρήση των ρηματικών εγκλίσεων	43
Ασύνδετο σχήμα	44
Μακροπερίοδος και βραχυπερίοδος λόγος	45
Το ύφος του κειμένου	45

Ο ευθύς λόγος	46
Αναφορικές προτάσεις	46
Λόγιες λέξεις	47
Λαϊκές λέξεις	47
Ειδικό λεξιλόγιο	48
Συνώνυμα και αντώνυμα	48
Ετυμολογία λέξεων	48
Ομόρριζα	49
Παράγωγα	49
► Ερωτήσεις σχετικές με την οργάνωση του λόγου	49
Η παράγραφος	49
Μεταβατική παράγραφος	54
Συνοχή	54
Συνεκτικότητα	56
Πλαγιότιτλος	56
Το διάγραμμα του κειμένου	56
Η συλλογιστική πορεία	57
Ο τίτλος	58
Τριμερής διάκριση κειμένου	59
Γραμματειακά είδη κειμένων	59
Το άρθρο	60
Η επιφυλλίδα	60
Αποδεικτικό δοκίμιο	60
Στοχαστικό δοκίμιο	61
Η επιστολή	62
Το ημερολόγιο	62
Επιστημονικός λόγος	63
Χρονογράφημα	63
Πολυτροπικό κείμενο	64
- Γελοιογραφία	64
- Διαφημιστικό κείμενο	65
Γ. Ερωτήσεις για την Παραγωγή κειμένου	
Το επικοινωνιακό πλαίσιο	66
Ιδέες και μεθοδολογία για την παραγωγή λόγου	71
Μετασχηματισμός κειμένου σε άλλο είδος	83
Ερμηνευτική προσέγγιση/επεξεργασία πολυτροπικού κειμένου	86

Διαγράμματα εννοιών/κριτήρια αξιολόγησης

Γλώσσα

Διάγραμμα της έννοιας	93
Κριτήριο αξιολόγησης 1 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : Στους Έλληνες πρέπει να μιλάμε... ελληνικά. Γ. Μπαμπινιώτη	97
Κείμενο 2 ^ο : ... Ά. Φραγκουδάκη	98
Κριτήριο αξιολόγησης 2 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : Η διακήρυξη της Ακαδημίας Αθηνών για το πρόβλημα των Greeklish (22/1/2011)	101
Κείμενο 2 ^ο : Η σχέση των νέων με την ελληνική γλώσσα: βάζουν τελικά οι νέοι τη γλώσσα σε κίνδυνο; Εύα Κάργα	102

Κινητό τηλέφωνο

Διάγραμμα της έννοιας	104
Κριτήριο αξιολόγησης 3 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : Εικόνα: γελοιογραφία. Μιχάλη Κουντούρη	107
Κείμενο 2 ^ο : Γιατρέ μου, είμαι εθισμένος στο... κινητό μου! Ε. Βενιού	107
Κείμενο 3 ^ο : Κινητό: απελευθερωτής ή δικτάτορας; Τ. Καφαντάρης	108

Χρήμα

Διάγραμμα της έννοιας	110
Κριτήριο αξιολόγησης 4 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : Άφραγκοι αλλά ευτυχισμένοι! Α. Κανάκης	114
Κείμενο 2 ^ο : Η οικονομική ανάπτυξη είναι επιθυμητή και για ψυχολογικούς λόγους. Θ. Π. Λιανός	115
Κείμενο 3 ^ο : Οι πλούσιοι είναι τα πρότυπα της ευτυχίας; “Η άεναη ευφορία”. Πασκάλ Μπρυκνέρ	116

Γλωσσομάθεια

Διάγραμμα της έννοιας	118
Κριτήριο αξιολόγησης 5 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : (πολυτροπικό) Διαφημιστικό φροντιστηρίου ξένων γλωσσών	121
Κείμενο 2 ^ο : Υπάρχουν όρια στη γλωσσομάθεια; Σ. Μαλαβάκης	121
Κείμενο 3 ^ο : Σημασία και χρησιμότητα της γλωσσομάθειας. Μ. Τριανταφυλλίδης	122

Διαφήμιση

Διάγραμμα της έννοιας	124
Κριτήριο αξιολόγησης 6 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : <i>Εικόνα: γελοιογραφία</i>	129
Κείμενο 2 ^ο : <i>Μέθοδοι της διαφήμισης. Έριχ Φρομ</i>	129
Κείμενο 3 ^ο : <i>Η διαφήμιση και ο ρόλος της. Θ. Λιανού</i>	130

MME

Διάγραμμα της έννοιας	132
Κριτήριο αξιολόγησης 7 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : <i>(πολυτροπικό) Εικόνες: α και β</i>	137
Κείμενο 2 ^ο : <i>Τα MME και το διαδίκτυο. Β. Πακουμής</i>	138
Κείμενο 3 ^ο : <i>Ευτελείς άνθρωποι. Α. Λοβέρδος</i>	139

Αναλφαβητισμός

Διάγραμμα της έννοιας	141
Κριτήριο αξιολόγησης 8 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : <i>Διαδικτυακό ... Το Βήμα online</i>	146
Κείμενο 2 ^ο : <i>Ο αναλφαβητισμός είναι “πληγή από φρικτό μαχαίρι”. Ε. Νικολαΐδου</i>	146

Διάλογος

Διάγραμμα της έννοιας	149
Κριτήριο αξιολόγησης 9 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : <i>Ο διάλογος του μονολόγου. Δ. Χλωπτσιούδης.</i>	153
Κείμενο 2 ^ο : <i>Κρίση και έλεγχος της εποχής μας. Άγγελος Τερζάκης</i>	154
Κείμενο 3 ^ο : <i>Διάλογος και επικοινωνία. Φ.Κ. Βώρος</i>	154

Νεότητα/εφηβεία

Διάγραμμα της έννοιας	156
Κριτήριο αξιολόγησης 10 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : <i>Εφηβεία και παραβατικότητα. Δρ. Αν. Πλατσή</i>	161
Κείμενο 2 ^ο : <i>Εφηβεία, (Θεμελιώδη προβλήματα της Παιδαγωγικής). Π. Ξωχέλλης</i>	162

Πρότυπα

Διάγραμμα της έννοιας	164
Κριτήριο αξιολόγησης 11 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : <i>Εικόνα: Ο “κύκλος” της ζωής</i>	167
Κείμενο 2 ^ο : <i>Πρότυπα σαθρά και ύποπτα. Ε. Ραπτόπουλος</i>	167
Κείμενο 3 ^ο : <i>Οι άλλοι δάσκαλοι. Φ. Κακριδής</i>	168

Χάσμα γενεών

Διάγραμμα της έννοιας 170

Κριτήριο αξιολόγησης 12^ο

Κείμενο 1^ο: *Το χάσμα των γενεών στην ψηφιακή εποχή*. dialogoi enet.Gr 174

Κείμενο 2^ο: *Η πάλη των γενεών*. Μ. Ανδρόνικος 175

Ελεύθερος χρόνος/Ψυχαγωγία

Διάγραμμα της έννοιας 177

Κριτήριο αξιολόγησης 13^ο

Κείμενο 1^ο: *Η σύγχρονη ψυχαγωγία και τα παιδιά*. Κ. Δεληγιάννη 181

Κείμενο 2^ο: ... Ε. Παπανούτσος 181

Κείμενο 3^ο: *Η ψυχαγωγία των νέων*. Σ. Καργάκος 181

Αγάπη

Διάγραμμα της έννοιας 184

Κριτήριο αξιολόγησης 14^ο

Κείμενο 1^ο: *Αύγουστος, τραγούδι*. (Στίχοι – μουσική, Νίκος Παπάζογλου) 187

Κείμενο 2^ο: *Λεωφορείο 7 για τον Παράδεισο*. Λεό Μπουσκάλια 188

Μόδα/ενδυμασία

Διάγραμμα της έννοιας 190

Κριτήριο αξιολόγησης 15^ο

Κείμενο 1^ο: *Δεν είσαι σκίτσο, πες όχι στην ανορεξία*. (πολυτροπικό κείμενο),
διαδικτυακό 195

Κείμενο 2^ο: *Η «γλώσσα» της μόδας*. Χ. Κουλούρη 196

Νόμοι/Ποινές

Διάγραμμα της έννοιας 198

Κριτήριο αξιολόγησης 16^ο

Κείμενο 1^ο: *Οι ανήλικοι παραβάτες μπορούν να ονειρεύονται*; Φ. Μηλιώνη 204

Κείμενο 2^ο: *Προβληματισμοί, (απόσπασμα)*. Σαράντος Καργάκος 205

Κείμενο 3^ο: *Η περιορισμένη αποτελεσματικότητα των ποινών*.
Από τον ημερήσιο Τύπο 205

Τρίτη ηλικία/γηρατειά

Διάγραμμα της έννοιας 207

Κριτήριο αξιολόγησης 17^ο

Κείμενο 1^ο: *Η κατάθλιψη στην Τρίτη ηλικία*. Θ. Δημητράσκου 209

Κείμενο 2^ο: *Μελαγχολία Ιάσωνος Κλεάνδρου*. Ποίημα Κ. Καβάφη 210

Κείμενο 3^ο: *Προβλήματα των ηλικιωμένων, “Ηλικιωμένοι και ψυχική υγεία”*
Γ. Γουρνάς 210

Οικογένεια

Διάγραμμα της έννοιας	212
Κριτήριο αξιολόγησης 18 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : <i>Οικογενειακές αξίες</i> . Κ. Βλοντάκη	216
Κείμενο 2 ^ο : <i>Εικόνα: φωτογραφία</i>	217
Κείμενο 3 ^ο : <i>Η κρίση της σύγχρονης οικογένειας</i> . Σ. Γκίκας	217

Ριάλιτι τηλεπαιχνίδια

Διάγραμμα της έννοιας	220
Κριτήριο αξιολόγησης 19 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : <i>(πολυτροπικό) Εικόνα: γελοιογραφία</i>	222
Κείμενο 2 ^ο : <i>Ψυχαγωγία και τηλεόραση</i> . Λ. Μπήτρου	222
Κείμενο 3 ^ο : <i>Ο big brother και τα κλωνοποιημένα αδελφάκια του</i> . Β. Φίλιας	223

Χιούμορ

Διάγραμμα της έννοιας	226
Κριτήριο αξιολόγησης 20 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : <i>(πολυτροπικό) Εικόνα: γελοιογραφία</i>	229
Κείμενο 2 ^ο : <i>Φυσικό αντικαταθλιπτικό το γέλιο</i> . Kathimerini.gr	229
Κείμενο 3 ^ο : <i>Τι είναι το γέλιο και ποιους σκοπούς εξυπηρετεί</i> . Λ. Βάρβογλη	230

Το χρονογράφημα

Διάγραμμα της έννοιας	232
Κριτήριο αξιολόγησης 21 ^ο	
Κείμενο 1 ^ο : <i>Ο θάνατος του χρονογραφήματος</i> . Ν. Δήμου	234
Κείμενο 2 ^ο : <i>Η χώρα του Εγώ</i> . Ν. Δήμου	235
Κριτήριο / Διαγώνισμα 22 ^ο (για δυνατούς λύτες)	237

Απαντήσεις στα κριτήρια αξιολόγησης

Γλώσσα	243
Κινητό τηλέφωνο	248
Χρήμα	251
Γλωσσομάθεια	254
Διαφήμιση	257
MME	260

Αναλφαβητισμός	262
Διάλογος	264
Νεότητα/εφηβεία	267
Πρότυπα	269
Χάσμα γενεών	273
Ελεύθερος χρόνος/ψυχαγωγία	275
Αγάπη	277
Μόδα/Ενδυμασία	280
Νόμοι/Ποινές	282
Τρίτη ηλικία	284
Οικογένεια	287
Ριάλιτι τηλεπαιχνίδια	289
Χιούμορ	291
Το χρονογράφημα	294
Κριτήριο / Διαγώνισμα 22 ^ο (για δυνατούς λύτες)	297

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

α) Γλώσσα και γλωσσικές ποικιλίες	301
β) Ο λόγος	324
γ) Περιγραφή	343
δ) Αφήγηση	356
ε) Χρονογράφημα	375

Τράπεζα Θεμάτων

Τυπολογία ερωτήσεων και στοιχεία θεωρίας	381
Κριτήρια αξιολόγησης	385
Απαντήσεις στα κριτήρια αξιολόγησης	405

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	419
--------------------	-----

Περιεχόμενα cd – rom

Κριτήρια αξιολόγησης για εμπέδωση της θεωρίας

Κριτήριο αξιολόγησης 1 ^ο : Γλώσσα και γλωσσικές ποικιλίες	5
Κριτήριο αξιολόγησης 2 ^ο : Ο λόγος	7
Κριτήριο αξιολόγησης 3 ^ο : Περιγραφή	9
Κριτήριο αξιολόγησης 4 ^ο : Αφήγηση	11
Απαντήσεις στα κριτήρια αξιολόγησης εμπέδωσης θεωρίας	13

Πολυτροπικά κριτήρια αξιολόγησης (με βίντεο)

Κριτήριο αξιολόγησης 1 ^ο : Τρίτη ηλικία	22
Κείμενο 1 ^ο : <i>Αφιερωμένο στην Τρίτη Ηλικία</i> . (βίντεο από τον χρήστη του youtube «Αερικό του Νότου»	22
«STOP Στην Κακομεταχείριση των Ηλικιωμένων! STOP Elder Abuse!» (βίντεο από τη ΜΚΟ Γραμμή Ζωής)	22
Κείμενο 2 ^ο : <i>Τρίτη ηλικία και στερεότυπα</i>	23
Κριτήριο αξιολόγησης 2 ^ο : Η αγάπη	25
Κείμενο 1 ^ο : <i>Παστίλιες για τον πόνο του άλλου</i> (βίντεο των Πατρών Χωρίς Σύνορα)	25
Κείμενο 2 ^ο : <i>Η τέχνη της αγάπης</i> (απόσπασμα). Έριχ Φρομ	25
Κριτήριο αξιολόγησης 3 ^ο : Το χάσμα των γενεών	27
Κείμενο 1 ^ο : <i>Χάσμα Γενεών</i> ; (βίντεο από το Euronews)	27
Κείμενο 2 ^ο : <i>Στην κοινωνία των ψευδαισθήσεων</i> (απόσπασμα). Έ. Ρόζενταλ	27
Κριτήριο αξιολόγησης 4 ^ο : Τα ΜΜΕ	29
Κείμενο 1 ^ο : <i>Έλεγχος του νου και μέσα μαζικής ενημέρωσης</i> (βίντεο από χρήστη του youtube)	29
Κείμενο 2 ^ο : <i>Ο ρόλος των ΜΜΕ στη διαμόρφωση της σύγχρονης κοινωνίας</i> . Β. Φίλιας	29
Απαντήσεις στα πολυτροπικά κριτήρια αξιολόγησης	32

Εισαγωγή

Η Νεοελληνική Γλώσσα ως εξεταζόμενο μάθημα

Ο τρόπος της γραπτής αξιολόγησης

Νεοελληνική Γλώσσα Α' Λυκείου

Σύμφωνα με το ΠΔ.24/2013 - ΠΔ.48/2012 για την **εξέταση στη Νεοελληνική Γλώσσα** δίνεται στους μαθητές σε φωτοαντίγραφο ένα, δύο ή και περισσότερα κείμενα περιορισμένης έκτασης (προτιμότερα τα δύο κείμενα) από τον έντυπο ή/και τον ηλεκτρονικό λόγο, που αναφέρονται σε κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά, επιστημονικά ή άλλα θέματα της καθημερινής ζωής και έχουν νοηματική πληρότητα. Τα κείμενα αυτά σχετίζονται με τα θέματα με τα οποία ασχολήθηκαν οι μαθητές στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

- Προτείνεται να δίνονται δύο κείμενα αντί για ένα. Η επιλογή αυτή οδηγεί στο να ελέγξουμε καλύτερα μέσω συνδυαστικών ερωτήσεων την ικανότητα των μαθητών και μαθητριών να κατανοούν κείμενα που έχουν σχέση με κάποια θεματική που μελετήσαμε. Εννοείται ότι τα κείμενα αυτά θα είναι άγνωστα, αλλά θα σχετίζονται με τις θεματικές με τις οποίες ασχοληθήκαμε στην τάξη. Τα κείμενα επίσης μπορούν να αξιοποιηθούν ως βάση, προκειμένου να αντληθούν πληροφορίες για την παραγωγή λόγου (βλ. ενότητα Γ').
- Η έννοια κείμενο χρησιμοποιείται εδώ με μια ευρύτερη λογική. Εννοούμε ως κείμενα τα γνωστά –γλωσσικά κυρίως– κείμενα που είναι σε έντυπη μορφή, αλλά και τα ποικίλα ηλεκτρονικά ή ψηφιακά και πολυτροπικά κείμενα (π.χ. **βίντεο, ιστοσελίδες** κ.λπ.).
- Οδηγός των ερωτήσεων που θα τεθούν είναι το πλαίσιο της αξιολόγησης (τι αναμένουμε οι μαθητές και οι μαθήτριες να ξέρουν μετά από κάποια φάση διδασκαλίας ή στο τέλος) που δίνεται στη στήλη 5 του ΠΣ. Με βάση τη στήλη αυτή και την εστίαση στη διδασκαλία θα γίνει η επιλογή των ερωτήσεων.

Στο πλαίσιο για την αξιολόγηση διακρίνονται δύο ομάδες ερωτήσεων. Η **πρώτη** έχει σχέση με την **κατανόηση του γραπτού**.

Οι μαθητές καλούνται:

A. Να δώσουν απαντήσεις σε ερωτήσεις με τις οποίες ελέγχεται κατά πόσο έγινε κατανοητό το **περιεχόμενο** του/των **κειμένων** (π.χ. οπτικές από τις οποίες προσεγγίζεται η πραγματικότητα, επιχειρήματα συγγραφέα, προβλήματα που θέτει, θέσεις που υποστηρίζει κτλ.)

Στη συγκεκριμένη ενότητα ερωτήσεων (μπορεί να είναι μία ή περισσότερες) διερευνώνται τα εξής επίπεδα:

- ▶ Κατά πόσο οι μαθητές και οι μαθήτριες κατανοούν το/τα κείμενα σε ένα πρώτο επίπεδο.
- ▶ Κατά πόσο μπορούν να γίνουν κατανοητά τα επιχειρήματα που μπορεί να χρησιμοποιούνται ή ο ρόλος που έχουν τα ποικίλα συμβολικά συστήματα (φυσικά και η γλώσσα) στη συγκρότηση του νοήματος των συγκεκριμένων κειμένων.
- ▶ Με δεδομένο το γεγονός ότι τα κείμενα προσεγγίζουν την πραγματικότητα από συγκεκριμένες οπτικές γωνίες, ενδιαφέρει ιδιαίτερα να διερευνάται κατά πόσο οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν να αντιληφθούν τις οπτικές γωνίες από τις οποίες το κάθε κείμενο προσεγγίζει την πραγματικότητα. Ενδιαφέρει ιδιαίτερα η ανάδειξη των διαφορών ή της συμπληρωματικότητας που υπάρχει ανάμεσα στα κείμενα που δίνονται.
- ▶ Εν κατακλείδι, μας ενδιαφέρει να αποτυπωθεί στην αξιολόγησή μας όχι μόνο το κατά πόσο οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν να κατανοούν τα κείμενα, αλλά και να αντιλαμβάνονται τη μη ουδετερότητα των κειμένων. Να κατανοούν, δηλαδή, ότι η πραγματικότητα που παρουσιάζεται σε κάθε κείμενο, είναι αποτέλεσμα της ιδεολογίας, της στάσης, της θέσης και της γενικότερης κοσμοθεωρίας του συντάκτη ή της συντάκτριας και όχι αποτύπωση μιας ούτως ή άλλως μη υπαρκτής αντικειμενικής πραγματικότητας (*κριτικός γραμματισμός*¹).

1. Ο **γραμματισμός** αποτελεί ένα σχετικά νέο όρο στο ελληνικό λεξιλόγιο και, ενώ περιλαμβάνει την έννοια του αλφαριθμητισμού, είναι ευρύτερος από αυτόν. Πρόκειται για μετάφραση του αγγλικού όρου *literacy*, που έχει επίσης αποδοθεί στην ελληνική γλώσσα ως *εγγραμματοσύνη* και ο οποίος δεν αναφέρεται απλά στην ικανότητα για ανάγνωση και γραφή. Η έννοια “γραμματισμός” αφορά τη **δυνατότητα του ατόμου να λειτουργεί αποτελεσματικά σε διάφορα περιβάλλοντα και καταστάσεις επικοινωνίας, χρησιμοποιώντας κείμενα γραπτού και προφορικού λόγου, καθώς επίσης μη γλωσσικά κείμενα** (λ.χ. εικόνες, σχεδιαγράμματα, χάρτες κ.λπ.).

B. Να δώσουν απαντήσεις σε ερωτήσεις με τις οποίες ελέγχεται πώς **γλωσσικά** (βλ. γνώσεις για τη γλώσσα) ή **εξωγλωσσικά στοιχεία**² (πβ. **πολυτροπικότητα**) συγκροτούν την κειμενική ιδιαιτερότητα των συγκεκριμένων κειμένων και συνεισφέρουν στη σύνδεση των κειμένων αυτών με την κοινωνική πραγματικότητα όπου ανήκουν (βλ. στήλη 3 του Προγράμματος Σπουδών).

Οι ερωτήσεις αυτές ξεκινούν από μια μεταγλωσσική αφετηρία και εστιάζουν και πάλι στα κείμενα. Συγκεκριμένα διερευνώνται:

- Ο ρόλος των γλωσσικών επιλογών στη συγκρότηση του νοήματος των κειμένων, γιατί, για παράδειγμα, επιλέγεται η γλώσσα των νέων και ποια ακριβώς εκδοχή της ή γιατί ο λόγος του κειμένου μπορεί να αξιοποιεί λόγιες ή λαϊκές εκφράσεις ή πώς η γλώσσα και τα άλλα συμβολικά συστήματα (εικόνες, φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λπ) αλληλοσυμπληρώνονται και κατασκευάζουν τα συγκεκριμένα νοήματα;

Ο αριθμός των υποερωτήσεων που μπορεί να υπάρχουν και η ακριβής κατεύθυνση προσδιορίζεται από τη διδασκαλία ή τις διδασκαλίες που έχουν προηγηθεί, αλλά και το είδος της αξιολόγησης (τελική, ενδιάμεση κ.λπ.). Εκείνο που κυρίως ενδιαφέρει είναι να ανιχνευτεί μέσω των ερωτήσεων η δημιουργικότητα και η κριτική ικανότητα των μαθητών και μαθητριών ως αναγνωστών.

Επισημάνσεις:

- Δε δίνονται ερωτήσεις γραμματικές ή λεξιλογικές ανεξάρτητα από τα κείμενα, αλλά ερωτήσεις με τις οποίες επιχειρείται να διερευνηθούν τα λεξιλογικά και δομικά στοιχεία του κειμένου που συμβάλλουν στη διαμόρφωση των νοημάτων που δίνει το κείμενο, π.χ. η πραγματικότητα που διαμορφώνει η χρήση της παθητικής φωνής σε σχέση με την ενεργητική, η χρήση ονοματικών προτάσεων αντί των ρηματικών, η χρήση λόγιου λεξιλογίου αντί λαϊκού κ.λπ.
- Δε δίνονται ασκήσεις μηχανιστικού τύπου (π.χ. συμπλήρωση κενών, αντικαταστάσεις λέξεων κ.λπ).
- Η όποια γλωσσική εστίαση αποτυπώνεται σε ερωτήσεις που στοχεύουν στη διερεύνηση των κειμένων και του κόσμου. Εξυπακούεται ότι οι όποιες γνώσεις για τη γλώσσα (και τα άλλα συμβολικά συστήματα) ζητούνται από τα παιδιά έχουν κατακτηθεί στη διάρκεια των μαθημάτων.}

Τα θέματα αυτά (Α και Β) βαθμολογούνται με **40 μονάδες (Α: 20μον. + Β: 20μον.)**

2. **Εξωγλωσσικά στοιχεία** είναι γνωρίσματα της ομιλίας που συνοδεύουν τον προφορικό λόγο: η στάση του σώματος, οι χειρονομίες, οι κινήσεις, η έκφραση του προσώπου, το βλέμμα, η διάθεση. Τα στοιχεία αυτά συμβάλλουν/επιβοηθούν στην κατανόηση και ερμηνεία του γλωσσικού μηνύματος.

Γ. Να **παραγάγουν κείμενο** το οποίο, με αφετηρία ένα από τα κείμενα που δίνονται, θα προσαρμόζεται σε διαφορετικό επικοινωνιακό πλαίσιο (π.χ. αλλαγή πομπού, δέκτη, περίπτωσης κτλ.) και θα ανήκει σε ίδιο ή ενδεχομένως διαφορετικό είδος κειμένου (π.χ. από συνέντευξη σε δοκίμιο, από διαφήμιση σε δοκίμιο με επιχειρηματολογία, από άρθρο εφημερίδας σε αναδιήγηση κτλ.), προκειμένου να αξιολογηθούν στοιχεία που σχετίζονται με την κατάκτηση των *γραμματισμών* της στήλης 2 του Προγράμματος Σπουδών.

ή (εναλλακτικά)

με αφετηρία τα κείμενα που θα δοθούν να παραγάγουν (αφού μεταβληθεί το επικοινωνιακό πλαίσιο, π.χ. αλλαγή πομπού, δέκτη, περίπτωσης κτλ.) συγκεκριμένο είδος κειμένου, μέσω του οποίου να διατυπώνεται η συμφωνία ή διαφωνία τους με θέσεις, απόψεις και στάσεις που προβάλλονται στα κείμενα που έχουν δοθεί.

Εδώ αξίζει να προσεχθούν τα παρακάτω:

- ▶ Η αξιολόγηση εστιάζει στην παραγωγή διαφοροποιημένου λόγου και συγκεκριμένων κειμενικών ειδών με βάση συγκεκριμένο πλαίσιο επικοινωνίας. Αυτή θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι μια απαραίτητη γραπτή γλωσσική ικανότητα για ένα παιδί αυτής της ηλικίας.
- ▶ Ελέγχεται κατά πόσο οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν να αξιοποιήσουν και να ενσωματώσουν δημιουργικά στα κείμενά τους πληροφορίες από άλλα κείμενα (τα κείμενα που δίνονται για την κατανόηση γραπτού λόγου). Η εστίαση αυτή αποβλέπει στο να αποτυπωθεί ο βαθμός δημιουργικότητας των μαθητών και των μαθητριών.
- ▶ Ιδιαίτερα σημαντικό είναι, επίσης, πέρα από την ενσωμάτωση γνώσεων και απόψεων, τα παιδιά να μπορούν να διατυπώνουν τεκμηριωμένες θέσεις, κρίσεις και αντιρρήσεις στα κείμενά τους, ανάλογα με το κειμενικό είδος που έχουν να γράψουν.

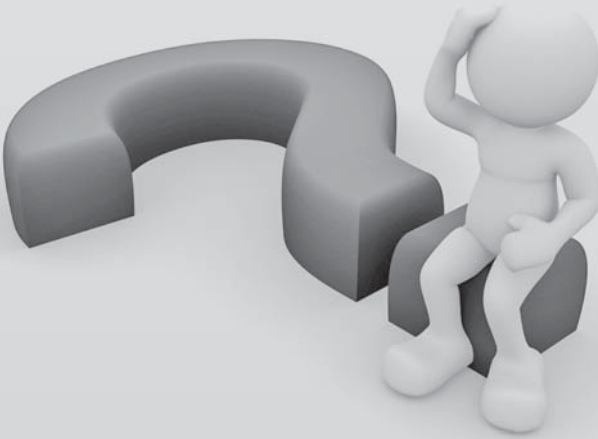
Γενικότερα, το πνεύμα των εξετάσεων είναι απαραίτητο να κινείται στο γενικότερο πνεύμα του Π.Σ., ενισχύοντας μεταξύ άλλων και:

- Κλασικού (που έχουν σχέση με το έντυπο) και νέου τύπου γραμματισμούς (που έχουν σχέση με τα ψηφιακά μέσα).
- Τη δημιουργικότητα των παιδιών σε σχέση με το διάβασμα και το γράψιμο.
- Την κριτική τους ικανότητα.
- Την ικανότητά τους να χρησιμοποιούν τη γλώσσα τόσο για να εκφράζονται όσο και για να διαβάσουν τον κόσμο.

Το θέμα αυτό (Γ) βαθμολογείται με **60 μονάδες**

Με βάση τα παραπάνω διαμορφώνεται η τυπολογία των ερωτήσεων που ακολουθεί.

Τυπολογία ερωτήσεων

Α

Ερωτήσεις για τον έλεγχο της κατανόησης του περιεχομένου του κειμένου (ή των κειμένων)

Ενδεικτικοί τύποι ερωτήσεων

Το θέμα του κειμένου, η κατευθυντήρια ιδέα (θέση του συγγραφέα)

1. Ποιο το **θέμα** του 1^{ου} (ή 2^{ου} ή 3^{ου}) κειμένου (ή των δύο κειμένων) και ποια η **θέση του συγγραφέα** (ή των συγγραφέων); Με ποια επιχειρήματα τη στηρίζει;

- ✓ **Θέμα του κειμένου** ονομάζεται το πρόβλημα/το κοινωνικό φαινόμενο/ή η έννοια που πραγματεύεται ο συγγραφέας. Την καταγράφουμε με τη μορφή θεματικής πρότασης.
- ✓ **Κατευθυντήρια ιδέα** είναι η θέση του συγγραφέα απέναντι στο θέμα. Την επισημαίνουμε, συνήθως, στην πρώτη παράγραφο ή στις δύο πρώτες.

Παράδειγμα

Είναι γεγονός πως το διαδίκτυο αποτελεί μια νέα μορφή επικοινωνίας. Και είναι νέα, διότι μεταβάλλει την παθητική θέση που είχε συνήθως ο αποδέκτης στην επικοινωνιακή διαδικασία. Για πρώτη φορά στα χρονικά της μαζικής επικοινωνίας μπορούμε να βρούμε ένα μεγάλο αριθμό ατόμων να μεταδίδει πληροφορίες σε έναν εξίσου τεράστιο αριθμό ατόμων... Όποιος διαθέτει έναν υπολογιστή, ένα μόντεμ και μια τηλεφωνική γραμμή, μπορεί να γίνει εκδότης εφημερίδας, ραδιοφωνικός ή τηλεοπτικός παραγωγός. Πρόκειται για μια νέα οικονομία της πληροφορίας και την απαρχή μιας επικοινωνίας που δεν είναι μονόδρομη ή αμφίδρομη αλλά πολυεπίπεδη, πολυπρόσωπη, μαζική και ταυτόχρονα εξατομικευμένη. Το ίντερνετ είναι ένα μοναδικό μέσο επικοινωνίας, γιατί δε σέβεται κυβερνήσεις, είναι παγκόσμιο. Είναι το μέσο στο οποίο οι υπηρεσίες θα πρέπει να αναζητηθούν ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις των συμμετεχόντων στην επικοινωνιακή διαδικασία.

Σ. Παπαθανασίου

Θέμα του κειμένου: Το διαδίκτυο.

Θέση του αρθρογράφου: Το διαδίκτυο συνιστά μια νέα μορφή επικοινωνίας.

Επιχειρήματα: α) Ο δέκτης λειτουργεί και ως πομπός μηνυμάτων. β) Κάθε πομπός απευθύνεται σε μεγάλο αριθμό χρηστών. γ) Πρόκειται για μια μαζική και ταυτόχρονα εξατομικευμένη επικοινωνία δ) Δεν υφίσταται τον έλεγχο των κυβερνητικών εξουσιών. ε) Παρέχει υπηρεσίες με βάση τα ενδιαφέροντα των χρηστών του.

Προσδιορισμός επιχειρημάτων

2. Να προσδιορίσετε τα **επιχειρήματα** που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας (για να αποδείξει... ή για να αιτιολογήσει... ή για να πείσει σχετικά με...)

- ✓ **Επιχειρήματα** είναι οι λογικές προτάσεις (νοητικές κατασκευές) που οργανώνονται συνήθως κλιμακωτά για τη στήριξη ή την ανατροπή μιας θέσης και που οδηγούν σε ένα αιτιολογημένο συμπέρασμα.
- ✓ Η **δομή** ενός επιχειρήματος είναι:
 - ♦ Μία ή περισσότερες **προκείμενες προτάσεις**. Η πρώτη πρόταση και πάντως αυτή που περιέχει το κατηγορημα του συμπεράσματος, είναι η **μείζων προκείμενη** και η δεύτερη και πάντως αυτή που περιέχει το υποκείμενο του συμπεράσματος, είναι η **ελάσσων προκείμενη**.
 - ♦ **Συμπέρασμα**.

✎ Σε ερώτηση να εντοπιστεί-βρεθεί η δομή του επιχειρήματος απαντάμε ως εξής:

Η δομή του επιχειρήματος είναι:

Δύο προκείμενες (π.χ.) προτάσεις:

- ♦ Πρώτη προκείμενη π.χ.

Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί. (μείζων προκείμενη).

- ♦ Δεύτερη προκείμενη: π.χ. «Ο Σωκράτης είναι άνθρωπος.» (ελάσσων προκείμενη).

Συμπέρασμα: «Άρα, ο Σωκράτης είναι θνητός.»»

✎ Στην απάντηση, αφού προσδιορίσουμε τη θέση του συγγραφέα, αναζητούμε τα επιχειρήματά του στο σώμα του κειμένου. Τις σκέψεις/τους συλλογισμούς, δηλαδή, που παραθέτει, για να αποδείξει την ορθότητά της.

3. Στο κείμενο ο συγγραφέας πραγματεύεται το Χ πρόβλημα/θέμα. Με βάση το περιεχόμενό του, να καταγράψετε –με τη **μορφή των θεματικών προτάσεων**– τα αίτιά του (ή τις συνέπειες ή τις προτάσεις κ.λπ).

✎ Επισημαίνουμε τα ζητούμενα και τα αναδιατυπώνουμε με συντομία με το τύπο των θεματικών προτάσεων. Ενδεχομένως να είναι αναγκαία η ένταξη/κωδικοποίηση τους σε γενικούς τομείς (π.χ. αίτια κοινωνικά, πολιτικά, ψυχολογικά κ.λπ)

Σύγκριση κειμένων (ως προς το περιεχόμενο)

4. Να **συγκρίνετε** τα **δύο κείμενα** αναφορικά με το **περιεχόμενό** τους.

Σύγκριση κειμένων ως προς το περιεχόμενο

Εντοπίζουμε αν:

- θίγουν το ίδιο θέμα,
- η πραγμάτευση γίνεται με την ίδια ή διαφορετική οπτική γωνία,
- αποδίδεται βαρύτητα στα ίδια ή επιμέρους θέματα,
- οι προθέσεις τους διαφέρουν,
- οι θέσεις των συγγραφέων είναι διαμετρικά αντίθετες κ.λπ.

Παράδειγμα

Κείμενο α'

Δεν μπορούμε να ερμηνεύσουμε τις αιτίες της “σύγκρουσης των γενεών” με τα αρνητικά συναισθήματα. Για να καταλάβουμε αυτή τη “σύγκρουση” θα πρέπει, αντίθετα, να ξεφύγουμε από τα συναισθήματα και να στραφούμε στα πραγματικά γεγονότα. Στην τελευταία δεκαετία αυξήθηκε ο πληθωρισμός, η ανεργία, οι τιμές. Και μαζί της μεγάλωσε το αίσθημα της αβεβαιότητας για το σήμερα και του φόβου για το αύριο. Η οικονομική κρίση χτυπάει τη νεολαία εξίσου, αν όχι περισσότερο από τους μεγάλους σε ηλικία. Κάθε χρόνο μπαίνουν στην αγορά εργασίας χιλιάδες νέοι που αρχίζουν τη δική τους αυτόνομη ζωή. Ακριβώς αυτοί βρίσκουν κλειστές τις πόρτες των εργοστασίων, των επιστημονικών εργαστηρίων. Πάνω από τη μισή στρατιά των ανέργων αποτελούν νέοι και νέες ηλικίας έως 25 χρονών. Και διαμαρτύρονται. Χιλιάδες νέοι διαδηλώνουν στους δρόμους ζητώντας δουλειά για τη νεολαία.

Έντουαρντ Ρόζενταλ “Στην κοινωνία των ψευδαισθήσεων”

Κείμενο β'

Η ίδια βιολογική διαφορά των ίδιων οργανισμών, του παλιού και του νέου, τους οδηγεί σε διαφορετική θεώρηση του κόσμου και σε ανταγωνιστική στάση μέσα στη ζωή. Ο νέος κινείται προς τα εμπρός, ο ηλικιωμένος, όταν δε γυρίζει πίσω, προσπαθεί να συγκρατήσει το παρόν, αυτό που του εξασφαλίζει την ύπαρξή του, να συντηρήσει όσα κατόρθωσε να αποκτήσει. Η συντηρητική στάση είναι αυτονόητη για τον άνθρωπο μιας κάποιας ηλικίας, αφού αποτελεί συνάρτηση της συντήρησης της ίδιας της ύπαρξης που με τα χρόνια έχει εξαντλήσει πολλές από τις ζωτικές δυνάμεις του και οδεύει προς την αναπόφευκτη φθορά. Είναι απόλυτα κατανοητή η στροφή των ώριμων προς το παρελθόν, προς την περίοδο εκείνη της ζωής τους, “που είχαν και δύναμη και λόγο και ομορφιά”.

Μαν. Ανδρόνικος

Θέμα των κειμένων: το χάσμα των γενεών.

Οι δύο συγγραφείς ερμηνεύουν με διαφορετικό τρόπο την ύπαρξη του χάσματος των γενεών.

- Ο Έντουαρντ Ρόζενταλ αποδίδει την αιτιολογία του φαινομένου όχι στο επικοινωνιακό χάσμα μεταξύ των νέων και των ηλικιωμένων, το οποίο διαμορφώνει η διαφορετική τους κουλτούρα, αλλά στα σοβαρά κοινωνικο/οικονομικά προβλήματα των νέων που προκαλεί η δομή/λειτουργία του κοινωνικού και πολιτικού συστήματος.
- Ο Μαν. Ανδρόνικος θεωρεί σημαντικό παράγοντα του φαινομένου τις διαχρονικές διαφορές μεταξύ νέων και ηλικιωμένων, οι οποίες οφείλονται σε βιολογικούς όρους. Οι διαφορές, μάλιστα, αυτές επιτείνονται εξαιτίας των ιδιαίτερων αναγκών και των προτεραιοτήτων τους.

Η οπτική γωνία (υποκειμενική, αντικειμενική)

5. Ο συγγραφέας προσεγγίζει το θέμα μέσα από μια καθαρά **προσωπική/υποκειμενική οπτική**. Ποια στοιχεία το επιβεβαιώνουν;

ή

Από ποια **οπτική γωνία** προσεγγίζουν το θέμα οι συγγραφείς των δύο (ή τριών) κειμένων;

- ✓ Ο άνθρωπος βλέπει (βιώνει, εννοεί, σημασιολογεί, αξιολογεί, προσεγγίζει) τα πράγματα, τα γεγονότα και τις καταστάσεις της ζωής από τη δική του **οπτική γωνία**, η οποία σχετίζεται με τις γνώσεις, την καλλιέργειά του, την κοινωνική θέση, την ιδεολογία, το επάγγελμα, τη συναισθηματική του φόρτιση, τα συμφεροντά του κ.λπ.

Στον Τύπο, εφημερίδες και συντάκτες με διαφορετική πολιτική τοποθέτηση προβάλλουν διαφορετικά το ίδιο πολιτικό ή κοινωνικό γεγονός. Το ίδιο συμβαίνει με πολιτικούς, κομματικούς φορείς, οργανώσεις, κοινωνικές ομάδες κ.λπ.

Π.χ. Ο εκπρόσωπος τύπου του Αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών χαρακτήρισε τη στρατιωτική επέμβαση στη Μ. Ανατολή "επιχείρηση κατά της παγκόσμιας τρομοκρατίας", ενώ ο αντίστοιχος εκπρόσωπος του Ιράκ "ιμπεριαλιστική επιδρομή".

- ✓ **Οπτική γωνία** είναι ο συγκεκριμένος τρόπος με τον οποίο προσεγγίζει και αντιμετωπίζει κάποιος τα πράγματα, ενώ **εστίαση** είναι η επικέντρωση του ενδιαφέροντος σε κάτι.

♦ **Υποκειμενική (εσωτερική, προσωπική) οπτική γωνία**

Ο πομπός προσεγγίζει το θέμα από προσωπική σκοπιά και γίνεται σαφές πως παραθέτει **υποκειμενικές κρίσεις**. Συνήθως, οι κρίσεις του πομπού προκύπτουν από **προσωπικά βιώματα**, από προσωπική παρατήρηση, από **προσωπικές αναλύσεις και ερμηνείες** ή από τη **φαντασία** του. Οι απόψεις εκφράζονται: σε μεγάλο βαθμό με συνυποδηλωτική/ποιητική λειτουργία της γλώσσας, κυρίως με το **πρώτο ενικό ρηματικό πρόσωπο**. Το **ύφος** είναι προσωπικό, γλαφυρό με στοιχεία λογοτεχνικής χροιάς.

Έτσι, κυριαρχεί το υποκειμενικό στοιχείο, επιτυγχάνεται η ζωντάνια και παραστατικότητα του λόγου με την άμεση συμμετοχή του πομπού. Εκφράζεται η συναισθηματική διάθεσή του, που προκαλεί τη συγκινησιακή διέγερση του δέκτη.

♦ **Αντικειμενική (εξωτερική / ουδέτερη/απρόσωπη) οπτική γωνία**

Ο πομπός προσεγγίζει το θέμα από μια **απρόσωπη και αντικειμενική** σκοπιά, είναι ουδέτερος και απροκατάληπτος, χωρίς να καταφεύγει σε υποκειμενικές κρίσεις. Στην περίπτωση αυτή η παρατήρηση και ανάλυση των φαινομένων γί-

νεται με **αντικειμενικό τρόπο**. Συγκεκριμένα, ο συγγραφέας: χρησιμοποιεί **αναφορική λειτουργία της γλώσσας, το τρίτο ρηματικό πρόσωπο, παθητική σύνταξη** και στηρίζεται σε **γενικά αποδεκτές αλήθειες και τεκμήρια**. Μπορεί, δηλαδή, να επικαλείται μια αυθεντία, αποτελέσματα έρευνας, στατιστικά στοιχεία κλ.π. Το **ύφος** είναι σοβαρό, επίσημο, ακόμη και ουδέτερο (στον επιστημονικό κυρίως λόγο).

Έτσι, επιτυγχάνεται η αμεροληψία, η αντικειμενικότητα. Παράλληλα, ο δέκτης μπορεί να σχηματίσει πιο ελεύθερα τη δική του γνώμη, χωρίς να επηρεάζεται άμεσα από τη θέση του συγγραφέα.

- ✎ Για να διαπιστώσουμε την οπτική γωνία, προσέχουμε: τη γλώσσα, κυρίως το ρηματικό πρόσωπο, και το ύφος του του συγγραφέα. Αν, δηλαδή, η ανάπτυξη του θέματος έχει προσωπικό/βιωματικό χαρακτήρα (χρήση α' ενικού ρηματικού προσώπου, προσωπικό/εξομολογητικό ύφος) ή ουδέτερο (οπότε κυριαρχεί το γ' πρόσωπο και το σοβαρό, ουδέτερο ύφος).

Παράδειγμα

Η γλώσσα είναι κοινωνικό προϊόν. Φοβούμαι, λοιπόν, ότι η ανάμειξη των κοινωνιών θα οδηγήσει σε ανάμειξη των γλωσσών με κυρίαρχες τις γλώσσες εκείνες που θα εκφράζουν τις κυρίαρχες κοινωνίες. Η πάλη θα είναι αμείλικτη και το αποτέλεσμα συντριπτικό για τις αδύνατες κοινωνίες και τις αδύνατες γλώσσες. Κι αυτό θα γίνει αργά και σταθερά και ίσως οδηγήσει, χωρίς να το συνειδητοποιήσουμε, στη γλωσσική και πολιτιστική αλλοτρίωση του Έλληνα. Φοβούμαι πως ήδη ο Έλληνας αισθάνεται κατώτερη τη γλώσσα του και τον πολιτισμό του, ενώ αισθάνεται ανώτερος, όταν μιλάει τα αγγλικά για παράδειγμα. Αυτή είναι η καρδιά του προβλήματος: ο ξεριζωμός από τα δικά μας. Η νόθευση ύστερα ακολουθεί. Και εδώ είναι που θα στηρίξα την πρότασή μου: Για να αποφύγουμε τη γλωσσική μας παραμόρφωση, είναι ανάγκη να αποφύγουμε την πολιτιστική μας παραμόρφωση.

Χρίστος Τσολάκης

Υποκειμενική οπτική

- Χρήση α' ενικού προσώπου
- Χρήση α' πληθυντικού προσώπου
- Ποιητική λειτουργία της γλώσσας: «η πάλη θα είναι αμείλικτη», «είναι η καρδιά του προβλήματος», «ο ξεριζωμός από τα δικά μας», «η πολιτιστική μας παραμόρφωση».
- Οι κρίσεις προκύπτουν από προσωπικές αναλύσεις και ερμηνείες, στηριγμένες, βέβαια, στην ειδική γνώση που κατέχει ο γνωστός δάσκαλος της γλώσσας.
- Το **ύφος** είναι προσωπικό, γλαφυρό με στοιχεία λογοτεχνικής χροιάς.

Διαγράμματα εννοιών

Κριτήρια αξιολόγησης

Γλώσσα

Διάγραμμα της έννοιας

❖ Ορισμός

Γλώσσα είναι ένα φωνητικό-ακουστικό σύστημα συμβατικών σημείων για τη διατύπωση και ανταλλαγή απόψεων, γνώσεων και πληροφοριών, καθώς και τη μετάδοσή τους από γενιά σε γενιά. Βασίζεται σε νοητικές διαδικασίες και καθορίζεται από το εκάστοτε κοινωνικό σύστημα. (Bussman)

Η γλώσσα διακρίνεται από τρεις ιδιότητες:

- ❖ **Το σημασιολογικό μέρος.** Όλες οι λέξεις πρέπει να σημαίνουν τα ίδια πράγματα για όλους όσους μιλούν μια συγκεκριμένη γλώσσα.
- ❖ **Η μετάθεση.** Η γλώσσα ενός λαού πρέπει να καθιστά δυνατή την επικοινωνία για το παρελθόν το παρόν και το μέλλον. Το σύστημα, δηλαδή, των πληροφοριών της πρέπει να έχει ισχύ και για τις τρεις αυτές χρονικές περιόδους.
- ❖ **Η παραγωγικότητα.** Σε κάθε γλώσσα, με το συνδυασμό ενός περιορισμένου αριθμού ήχων και σημάτων, μπορούν να δημιουργηθούν απεριόριστα μηνύματα. (Brown).

❖ Η σημασία της

1. Συνιστά στοιχείο της πνευματικής συγκρότησης του ανθρώπου:

- ❖ Η σκέψη και η γλώσσα είναι αλληλένδετες, τις συνδέει μια αμφίδρομη σχέση. Γλώσσα και σκέψη συνδιαμορφώνονται, συνυφαίνονται, αλληλοεπιδρούν και εκφράζουν το επίπεδο της πνευματικής κατάστασης του ατόμου. Η ορθή έκφραση των σκέψεων απαιτεί την επαρκή γνώση του γλωσσικού κώδικα επικοινωνίας.
- ❖ Είναι φορέας ιδεών και πεποιθήσεων.
- ❖ Παρέχει τη δυνατότητα ικανοποίησης της φιλομάθειάς του.
- ❖ Η μελέτη του γλωσσικού φαινομένου διευρύνει τους γνωστικούς ορίζοντές του.

- ◆ Η βαθιά γνώση και ο χειρισμός της βοηθά το άτομο να αντιλαμβάνεται, αλλά και να εκφράζει τις λεπτές και δυσδιάκριτες σημασιολογικές αποχρώσεις συνώνυμων εννοιών.

2. Σημαντικός ο ρόλος της στην πολιτική ζωή

- ◆ Με τη γλώσσα οι άνθρωποι εκθέτουν τις ιδεολογικές τους θέσεις, ανταλλάσσουν πολιτικές απόψεις, επιχειρηματολογούν, συναινούν σε πολιτικά ζητήματα ή διαφοροποιούνται.
- ◆ Με την ορθή χρήση της οι πολίτες διατυπώνουν τις απόψεις τους με την αναγκαία ευκρίνεια και πειθώ.
- ◆ Η βαθιά γνώση των λειτουργιών της βοηθά στην αποκάλυψη της δημαγωγικής πολιτικής και της λαϊκιστικής ρητορείας, που χρησιμοποιεί τον κώδικα επικοινωνίας ως μέσο χειραγώγησης και εξαπάτησης των πολιτών.

3. Στο πλαίσιο της κοινωνικής ζωής

- ◆ Η διαδικασία κοινωνικοποίησης των ατόμων στηρίζεται στη γλώσσα. Όσο πιο πλούσια σε περιεχόμενο, έκφραση σκέψεων, συναισθημάτων είναι μια γλώσσα, ανάλογη είναι και η ποιότητα της κοινωνικοποίησης.
- ◆ Αποτελεί μέσο επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών και απόψεων.
- ◆ Με το διάλογο τα άτομα προσεγγίζουν το ένα το άλλο, κατανοούν τις αντιτιθέμενες απόψεις τους και μπορούν να συνθέσουν τις αντιθέσεις τους. Έτσι, συνεννοούνται και επιλύουν τις διαφορές τους.
- ◆ Η γλώσσα αποτελεί για την κάθε κοινότητα βασικό ενοποιητικό στοιχείο. Ομογενοποιεί τα μέλη της κοινωνικής ομάδας, γιατί είναι ένας από τους σημαντικότερους δεσμούς που τα ενώνουν. Συνιστά την πιο απτή απόδειξη των ιδιαιτεροτήτων της ομάδας, στις οποίες τα μέλη της αλληλοαναγνωρίζονται ως διακριτή κοινότητα.

4. Η γλώσσα συνιστά σημαντικό στοιχείο της πολιτιστικής και εθνικής ταυτότητας ενός λαού:

- ◆ Μέσω αυτής (γραπτός και προφορικός λόγος) διασώζεται η πολιτιστική κληρονομιά.
- ◆ Τα γράμματα, τα ήθη, έθιμα, η λαϊκή δημιουργία στο σύνολό της αναζητά στη γλώσσα το μέσο μετάδοσής της από γενιά σε γενιά. Βοηθά, έτσι, ένα λαό να συνειδητοποιήσει την ιδιοπροσωπία του και αποτελεί, επομένως, μέσο και πνευματικό θεσμό συνοχής ενός εθνικού συνόλου.
- ◆ Η γλώσσα είναι το βασικό “όχημα” μεταφοράς της συλλογικής μνήμης, της ιστορικής και της γενικότερης πολιτιστικής.

5. Ως μέσο έκφρασης συναισθημάτων ευνοεί την **ψυχική επαφή** και τη **βαθύτερη επικοινωνία** των ανθρώπων, γιατί η γλώσσα:

- ✦ Διαμορφώνει έναν επικοινωνιακό ιστό που δεν εξαντλείται στην απλή μετάδοση πληροφοριών, αλλά είναι φορέας συναισθημάτων και αξιών των ατόμων ή των κοινωνικών ομάδων,
- ✦ Αποτελεί το κύριο μέσο με το οποίο οι άνθρωποι εξωτερικεύουν τις μύχιες σκέψεις ή επιθυμίες τους και εκδηλώνουν τη συμπαράσταση, τη χαρά, τη λύπη και άλλα προσωπικά συναισθήματα.

6. Ο τρόπος χρήσης του γλωσσικού κώδικα επικοινωνίας αποκαλύπτει πτυχές της προσωπικότητας του ατόμου:

- ✦ Η συγκινησιακή/συνυποδηλωτική χρήση της γλώσσας επιμαρτυρεί τη συναισθηματική φόρτιση του πομπού.
- ✦ Η αναφορική/λογική (δηλωτική) χροιά καταδεικνύει την ορθολογική προσέγγιση και τη νοητική επεξεργασία των πραγμάτων.
- ✦ Η πολισχιδής εικονοποιία αναδεικνύει τη δημιουργική λειτουργία της φαντασίας.

7. Σημαντική η συμβολή της στη διεθνή ζωή. Με τη γλωσσομάθεια:

- ✦ Διευκολύνεται η απρόσκοπτη επικοινωνία των λαών. Αίρονται, έτσι, ορισμένες τεχνητές αντιθέσεις ή διαφορές μέσω της συνεννόησης και της αλληλοκατανόησης.
- ✦ Υλοποιείται κάθε μορφή συνεργασίας σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής.

❖ **Αίτια κρίσης της γλώσσας**

1. Η γενικότερη κρίση και δυσλειτουργία της παιδείας

- ✦ Ο τεχνοκρατικός, απλώς εξειδικευτικός της χαρακτήρας δε συμβάλλει στην ευρύτερη πνευματική καλλιέργεια, συστατικό στοιχείο της οποίας είναι η άρτια γλωσσική κατάρτιση και η συνακόλουθη ορθή χρήση του λόγου.
- ✦ Η κακή οργάνωση της γλωσσικής διδασκαλίας έχει ως συνέπεια ο μαθητής να μην κατανοεί ούτε να προσεγγίζει σωστά τα γλωσσο-εκφραστικά στοιχεία ούτε να αφομοιώνει το γλωσσικό πλούτο των λογοτεχνικών κειμένων.

2. Τα ΜΜΕ και κυρίως η τηλεόραση, στα οποία κυριαρχούν:

- ✦ Η υποχώρηση του λόγου έναντι του ήχου και της εικόνας, που περιορίζουν το λεξιλογικό πλούτο.

- ◆ Τα χαμηλής ποιότητας προγράμματα, που δεν εμπεριέχουν πλούσιο λόγο, ούτε αναδεικνύουν ευρύτερα πνευματικά ενδιαφέροντα.
 - ◆ Η διαφήμιση με τη συνθηματική χρήση της γλώσσας, το πλήθος των ξενικών στοιχείων, την επιτηδευμένη ασυνταξία, τους κακόσχημους νεολογισμούς κ.λπ.
 - ◆ Η «υπερκατανάλωση» τηλεοπτικού θεάματος που περιορίζει την ανθρώπινη επικοινωνία και την ανάγνωση βιβλίων.
- 3. Η ιεράρχηση των αξιών του σύγχρονου ανθρώπου,** κυρίαρχο στοιχείο της οποίας συνιστά η ταύτιση του «έχειν» με το «είναι». Η επιδίωξη του υλικού ευδαιμονισμού συνεπάγεται την έλλειψη του ελεύθερου χρόνου και της διάθεσης για γνήσια ψυχαγωγία (π.χ. βιβλίο), που προϋποθέτει πνευματικό μόχθο.
- 4. Η ποιότητα των ανθρώπινων σχέσεων.** Ως ένα μεγάλο βαθμό οι σχέσεις, τυπικές και συμβατικές ή απλώς “οικονομικές” συνιστούν μια απρόσωπη επικοινωνία που εξυπηρετεί μόνο τις αναγκαίες συναλλαγές. Η φτώχη σε συναισθήματα επικοινωνία εκφράζεται με λεξιλογική πενία.
- 5. Η πολιτική ζωή:** χαρακτηριστικά στοιχεία της:
- ◆ Οι λαϊκίστικες, δημαγωγικής σκοπιμότητας, συνθηματικές εκφράσεις.
 - ◆ Η «ξύλινη» γλώσσα που δεν παράγει προβληματισμούς, αντίθετα αναπαράγει, “ταυτοποιεί” τις δογματικές ιδεολογικές αρχές και αντιστοιχεί πλήρως στις κομματικές πεποιθήσεις.
 - ◆ Η απουσία πολιτικού προβληματισμού και ιδεολογικών αναζητήσεων δεν καλλιεργεί την έφεση για ανάγνωση πολιτικού περιεχομένου κειμένων και βιβλίων.
- 6. Η τεχνολογική εξέλιξη και η επίδραση των αναπτυγμένων χωρών,** κυρίως σε μια εποχή παγκοσμιοποίησης έχουν ως συνέπειες:
- ◆ την επιβολή της ξενόγλωσσης ορολογίας για τα εισαγόμενα τεχνολογικά επιτεύγματα, μερικά από τα οποία δύσκολα αποδίδονται στην ελληνική γλώσσα,
 - ◆ την εισβολή πολλών ξενικών γλωσσικών στοιχείων (από τα ΜΜΕ, τη διεθνική τέχνη, όπως είναι η μουσική, ο κινηματογράφος κ.λπ) που χρησιμοποιούνται μάλιστα στην καθημερινή επικοινωνία.

 Πώς μπορεί να καλλιεργηθεί μια άρτια γλωσσικά έκφραση των νέων;

(βλέπε την απάντηση στο ερώτημα Γ' του 1^{ου} κριτηρίου)

ΚΕΙΜΕΝΟ 1^ο

«Στους Έλληνες πρέπει να μιλάμε ...ελληνικά!»

Συνέντευξη του Γ. Μπαμπινιώτη, γλωσσολόγου
στον Παναγιώτη Ρηγόπουλο.

❖ Ξέρουμε ότι τα 2/3 της αγγλικής γλώσσας περιέχουν λέξεις προερχόμενες από τις κλασικές γλώσσες (ελληνική και λατινική), ενώ οι Έλληνες δημιούργησαν το αλφάβητο, αφού επινόησαν τα φωνήεντα. Δεν θεωρείτε λοιπόν, ότι είναι αδικημένη η ελληνική γλώσσα για την θέση που κατέχει παγκοσμίως;

«Η ελληνική γλώσσα έχει από μόνη της μια διαχρονική αξία και μια διεθνή παρουσία. Ένας από τους μεγαλύτερους γλωσσολόγους, ο Ντέιβιντ Κρίσταλ, μιλάει για μια ευρω-ελληνική, χαρακτηρίζοντας έτσι την παρουσία της ελληνικής γλώσσας, μέσα στις ευρωπαϊκές γλώσσες και στην επικοινωνία των Ευρωπαίων. Αυτό δείχνει, ποια λειτουργία είχε και το κυριότερο, εξακολουθεί να έχει η ελληνική γλώσσα, μέσα στο χώρο της Ευρώπης και δια της Ευρώπης ευρύτερα. Αυτό που χρειάζεται, δεν είναι απλώς η διαπίστωση αυτής της ιδιαιτερότητας και της δύναμης της ελληνικής γλώσσας μέσα από την διεθνή παρουσία της, αλλά μια καλλιέργεια και κατάκτηση ποιοτική από τους ίδιους τους Έλληνες, ώστε να μπορέσουμε εμείς, οι κληρονόμοι οι φυσικοί αυτής της γλώσσας, να αξιοποιήσουμε το θησαυρό της. Το ότι οι ξένοι παραδέχονται τη δύναμη και την προσφορά της ελληνικής γλώσσας, απλώς πρέπει να είναι μια επιβεβαίωση για εμάς, ώστε να κατακτήσουμε καλύτερα την γλώσσα και αυτό δεν είναι εύκολο. Είναι έργο ζωής. Δηλαδή, δεν είναι το σχολείο μόνο, τα ακούσματά μας, ή τα διαβάσματά μας, είναι θέμα παιδείας. Και είναι θέμα πόσο αναγνωρίζουμε τη γλώσσα ως αξία, και πόσο χρόνο και κόπο αφιερώνουμε στην κατάκτηση της γλώσσας μας»

❖ Μπορούμε να νιώθουμε ικανοποιημένοι, από την προσπάθεια που καταβάλλουμε ως Έλληνες προς αυτήν την κατεύθυνση;

«Δεν μπορούμε να είμαστε σήμερα ιδιαίτερα ικανοποιημένοι. Από την άλλη πλευρά, όλο και περισσότερα εργαλεία, βοηθήματα κείμενα υπάρχουν, που μπορούν να μας βοηθήσουν, σε μια ποιοτική κατάκτηση της ελληνικής γλώσσας»

❖ Θα πρέπει η καθαριστεί η ελληνική γλώσσα από τους ελληνοποιημένους ξενικούς όρους ή θα πρέπει να ενσωματωθούν στην ελληνική γλώσσα;

«Οι ξένοι όροι πρώτα και πάνω από όλα, θα πρέπει να υπάρξει προσπάθεια να απο-

δοθούν στην γλώσσα μας. Στους Έλληνες πρέπει να μιλάμε ελληνικά. Από εκεί και πέρα, δεν είναι φοβερό να περάσουν κάποιοι ξένοι όροι στη γλώσσα μας. Η συνάντηση των πολιτισμών είναι και συνάντηση γλωσσών και κάποιες λέξεις μπορούν να περνούν από τη μία γλώσσα στην άλλη. Αλλά υποχρέωση των Ελλήνων είναι, να αποδίδουν στα ελληνικά τις ξένες λέξεις και έχουμε κάθε μέσο και δυνατότητα να το κάνουμε, ώστε να μιλάμε ελληνικά στον Έλληνα. Χωρίς, ξαναλέω, να αποτελεί έγκλημα, αν περάσουν και κάποιες ξένες λέξεις.

❖ **Κινδυνεύει η γλώσσα μας από αυτήν την «εισβολή» των ξένων λέξεων;**

«Το θέμα, είναι ζήτημα μέτρου, γιατί αυτή η άκριτη εισαγωγή χιλιάδων λέξεων, αποτελεί έναν κίνδυνο για την ελληνική γλώσσα, εάν υιοθετηθούν και αρχίσουν να χρησιμοποιούνται. Όπως συμβαίνει σε διάφορα περιοδικά και νεανικά τραγούδια. Εκεί διαβλέπω έναν κίνδυνο. Νομίζω, ότι φυσικότερη διαδικασία είναι να αποδώσουμε τους όρους και τις λέξεις στα ελληνικά και κάποιοι διεθνείς όροι ας περάσουν και στην γλώσσα μας, ως ξένες λέξεις».

❖ **Φοβόσαστε τον εκχυδαϊσμό της ελληνικής γλώσσας; Αντιμετωπίζει έλλειμμα ποιότητας η γλώσσα μας στην καθημερινή επικοινωνία μας;**

«Έλλειμμα ποιότητας έχουμε οπωσδήποτε! Που είναι έλλειμμα Παιδείας στην πραγματικότητα. Αν βελτιώσουμε την Παιδεία μας, θα βελτιώσουμε και την γλώσσα μας. Και εκεί βρίσκεται η βάση όλου του προβλήματος και ο δρόμος επίλυσης συνάμα».

❖ **Ευθύνεται περισσότερο, το σχολείο ή η τηλεόραση;**

«Φταίνει και τα δύο! Και το σχολείο που δεν κάνει όσο πρέπει καλά τη δουλειά του, αλλά και η τηλεόραση που δεν αποτελεί πλέον πρότυπο γλώσσας. Αντίθετα μέσα από πολλές σειρές συνεχείας (σίριαλ), επηρεάζει το γλωσσικό επίπεδο των νέων παιδιών και το εκχυδαΐζει. Επομένως, υπάρχει ένα πρόβλημα ποιότητας γλώσσας και αυτό μπορεί να αντιμετωπιστεί με μία αφύπνιση και εγρήγορση των Ελλήνων, που αναγκαστικά θα περάσει μέσα από μία καλύτερη ποιότητα Παιδείας».

ΚΕΙΜΕΝΟ 2^ο

Άννα Φραγκουδάκη, εφημ. Τα ΝΕΑ

Στην ερώτηση «πώς εξελίσσεται η γλώσσα μας σήμερα;», θα είχα τον πειρασμό να απαντήσω «Κι όμως κινείται!». Και μόνο, θέτοντας μια τέτοια ερώτηση, υπονοεί κανείς πως η γλώσσα... έχει πάρει τον κακό δρόμο, υπονοεί, δηλαδή, ιδεολογήματα για τη «ρύπανση» της γλώσσας από ξένες λέξεις, τη «λεξιπενία», την «υποβάθμιση».

Από επιστημονική άποψη όλα τούτα είναι ισάξια με την περιγραφή της Γης να στέκεται ακίνητη στο κέντρο του σύμπαντος. Η Γη ωστόσο κινείται, με άλλα λό-

για η ελληνική γλώσσα ούτε πάσχει ούτε φτωχαίνει ούτε κινδυνεύει. Είναι ανοησία να ταυτίζεται η αλλαγή της γλώσσας με τη «φτώχεια». Η αλλαγή είναι συστατικό της ζωής και της διάρκειας των γλωσσών. Είναι υποκρισία να ονομάζεται «υποβάθμιση» η χρήση της γλώσσας που κάνουν ομάδες νέων. Οι νέοι χρησιμοποιούν νεολογισμούς, γιατί παράγουν μηνύματα ανταρσίας ή αμφισβήτησης. Είναι ψέμα ότι η γλώσσα κινδυνεύει από ξένες λέξεις. Είναι θεωρητικά αδύνατο να αντικατασταθούν σιγά σιγά οι λέξεις μιας γλώσσας από ξένες λέξεις. Επιπλέον, η ισχυρότερη σήμερα γλώσσα της Γης (η αμερικανική – αγγλική) είναι εκείνη που συγχρόνως εισάγει τις περισσότερες ξένες λέξεις. Η καταγγελία για «ρύπανση» ή «υποβάθμιση» και «φτώχεια» της ελληνικής γλώσσας είναι ακραία αντιεπιστημονική. Η άποψη ότι η γλώσσα πάσχει, επειδή απομακρύνεται από τις ρίζες, σημαίνει την αδιανόητη θέση ότι μια γλώσσα διατηρεί την ποιότητά της όταν «δεν» εξελίσσεται και «δεν» αλλάζει...

Ερωτήσεις

- A.1.** Ποια είναι η αντίληψη του γλωσσολόγου Γ. Μπαμπινιώτη για τους κινδύνους από την «εισβολή» ξένων λέξεων στην ελληνική γλώσσα; Διαφοροποιείται από αυτή της Άννας Φραγκουδάκη στο 2^ο κείμενο; (μον. 10)
- A.2.** Να γράψετε την περίληψη της συνέντευξης (κείμενο 1^ο). (μον. 10)
- B.1.** Με καθεμιά από τις ακόλουθες λέξεις του 2^{ου} κειμένου: **λεξιπενία, αμφισβήτηση** να σχηματίσετε μια περίοδο λόγου, ώστε να φαίνεται η σημασία τους. (μον. 4)
- B.2.** «Είναι θεωρητικά αδύνατο να αντικατασταθούν σιγά σιγά οι λέξεις μιας γλώσσας από ξένες λέξεις». Να μετατρέψετε τη σύνταξη της περιόδου στην αντίθετή της. Πότε χρησιμοποιείται η ενεργητική και πότε η παθητική σύνταξη; (μον. 6)
- B.3.** Να ερμηνεύσετε τη σημασία των σημείων στίξης στις παρακάτω περιπτώσεις του 2^{ου} κειμένου:
- «πώς εξελίσσεται η γλώσσα μας σήμερα;»
 - «Κι όμως κινείται!»
 - «ρύπανση», «λεξιπενία», «υποβάθμιση».
 - «δεν» – «δεν»
- (μον. 4)
- B.4.** «Οι ξένοι όροι πρώτα... αν περάσουν και κάποιες ξένες λέξεις...» στη παράγραφο αυτή του 1^{ου} κειμένου να επισημάνετε τρεις λέξεις/φράσεις με συνυποδηλωτική λειτουργία της γλώσσας. Ποια η σημασία της χρήσης τους; (μον. 6)

- Γ. Σε εισήγησή σας (300-400 λέξεων) που θα φιλοξενηθεί σε φιλολογικό περιοδικό, να αναπτύξετε το θέμα: “Πώς, κατά τη γνώμη σας, μπορεί να καλλιεργηθεί η άρτια γλωσσική έκφραση των νέων;”. (μον. 60)

Ή (εναλλακτικά)

- Γ. Να μετατρέψετε το περιεχόμενο της συνέντευξης σε **αποδεικτικό δοκίμιο**. (300-400 λέξεων). (μον. 60)

Του Ανδρέα Πετρουλάκη

*Απαντήσεις στα
κριτήρια αξιολόγησης*

Γλώσσα

Κριτήριο αξιολόγησης 1^ο

A.1. ♦ Ο Γ. Μπαμπινιώτης θεωρεί πως σε μια εποχή διεθνοποίησης της επικοινωνίας και, επομένως, αλληλεπίδρασης των πολιτισμών είναι εύλογη η εισαγωγή ξένων λέξεων/όρων. Υποστηρίζει πως δεν υπάρχει σοβαρός κίνδυνος αλλοίωσης της γλώσσας, εφόσον η εισαγωγή ξένων λέξεων γίνεται με μέτρο ή και με προσπάθεια ελληνοποίησης κυρίως των ξενικών όρων.

♦ Η Άννα Φραγκουδάκη υποβαθμίζει απόλυτα έναν τέτοιο κίνδυνο, γιατί θεωρεί αδύνατη την αντικατάσταση των λέξεων μιας γλώσσας από ξένες λέξεις. Ως τεκμήριο αναφέρει την αγγλική γλώσσα που, παρά την εισροή μεγάλου αριθμού ξένων λέξεων, διατηρεί την οντότητα και κυριαρχία της.

A.2. Περίληψη της συνέντευξης

Το κείμενο αποτελεί μέρος της συνέντευξης που παραχώρησε ο Γ. Μπαμπινιώτης στο δημοσιογράφο Παναγιώτη Ρηγόπουλο. Σε αυτήν αναφέρεται στην αξία της ελληνικής γλώσσας, την ανάγκη ποιοτικής γνώσης της και στους κινδύνους που ελλοχεύουν από την χρήση ξένων λέξεων. Αρχικά, απαντώντας σε ερώτηση σχετική με τη σημασία της ελληνικής γλώσσας, προβάλλει τη διαχρονική της αξία, επικαλούμενος και τη γνώμη γνωστού γλωσσολόγου. Στη συνέχεια, υποστηρίζει πως επιβάλλεται η ουσιαστική γνώση της από τους ίδιους του Έλληνες, κυρίως μέσω της εκπαίδευσης. Ακόμη, δε θεωρεί σοβαρό κίνδυνο την εισαγωγή ξένων λέξεων, αρκεί να γίνεται με μέτρο και να ελληνοποιούνται. Καταληκτικά, επιμένει στην ανάγκη εγρήγορσης των Ελλήνων για την κατάκτησή της, αναφερόμενος στο καθοριστικό ρόλο της παιδείας και των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

B.1. ♦ Οι σημερινοί νέοι συχνά επικρίνονται από τους μεγαλύτερους για **λεξιπενία**, εξαιτίας του μικρού αριθμού λέξεων που χρησιμοποιούν στην καθημερινή τους επικοινωνία.

♦ Η μηδενιστική **αμφισβήτηση** των παραδοσιακών αξιών οδηγεί στην άκριτη απόρριψη σημαντικών πολιτιστικών στοιχείων μιας κοινωνίας.

B.2. Ενεργητική σύνταξη: “Είναι θεωρητικά αδύνατο οι ξένες λέξεις να αντικαταστήσουν τις λέξεις μιας γλώσσας”.

- ♦ Με την **ενεργητική σύνταξη** δίνουμε έμφαση στο υποκείμενο που ενεργεί.
- ♦ Με την **παθητική σύνταξη** δίνουμε έμφαση στην πράξη του υποκειμένου, στο αποτέλεσμα της ενέργειας.

- B.3.** α) Επακριβής διατύπωση του συνήθους ερωτήματος για την εξέλιξη της γλώσσας.
β) Συνήθεις λέξεις με τις οποίες αποδίδονται τα φαινόμενα κρίσης της ελληνικής γλώσσας.
γ) Η επανάληψη του “δεν” εκφράζει με έμφαση την αμφισβήτηση και αποδοκιμασία για την αντιεπισημονική θέση πως μια γλώσσα διατηρείται, όταν δεν αλλάζει.

- B.4.** – “να περάσουν κάποιοι ξένοι όροι”
– “η συνάντηση των πολιτισμών”
– “χωρίς να αποτελεί έγκλημα”

Ο συγγραφέας επιλέγει τη συνυποδηλωτική λειτουργία της γλώσσας για να προσδώσει στο λόγο ποικιλία, να τον καταστήσει πιο γλαφυρό και παραστατικό. Με την εκλαϊκευτική διάσταση του λόγου ο τόπος γίνεται πιο συγκινησιακός και προσεγγίζει πιο άμεσα το δέκτη.

Γ. Επικοινωνιακό πλαίσιο εισήγησης (προσχεδιασμένου προφορικού λόγου)

- ◆ **Προσώνηση:** Κυρίες και κύριοι, αγαπητοί συμπολίτες...
- ◆ **Γλώσσα:** αναφορική, κυρίως, λειτουργία. Χρήση, κατά βάση του γ' προσώπου στο μεγαλύτερο μέρος της, για να αποδοθεί με αντικειμενικό τρόπο το περιεχόμενο της και να μην αποβεί απλώς μια συναισθηματικού τύπου επικοινωνία. Για να προσδώσουμε και στοιχεία προφορικότητας στο λόγο, χρησιμοποιούμε την εναλλαγή α' ενικού και β' πληθυντικού προσώπου.
- ◆ **Ύφος:** σοβαρό.
- ◆ **Πρόλογος:** η σημασία της γλώσσας (σύντομη αναφορά)

Προτάσεις

1. Η οικογένεια, η οποία μπορεί να αποτελέσει πρωταρχικό παράγοντα γλωσσικής καλλιέργειας του νέου, είναι ανάγκη να:
 - ✓ Παρέχει τα κατάλληλα πνευματικά ερεθίσματα στα νεαρά μέλη της, γεγονός που θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στις προτεραιότητες και τις επιλογές τους.
 - ✓ Ασκήι ορθή γλωσσική αγωγή, κυρίως μέσα από τον ορθό λόγο της καθημερινής επικοινωνίας και το διάλογο.
 - ✓ Καλλιεργεί την αγάπη για το βιβλίο και όχι απλώς τη χρησιμοθηρική αντίληψη για τη γνώση στο στενό πλαίσιο της επιδιωκόμενης επαγγελματικής αποκατάστασης.
2. Η εκπαίδευση οφείλει να:
 - ✓ Καταστήσει γνωστή τη γλώσσα σε όλη την ιστορική της διαδρομή και να αναδείξει με ελκυστικό και προσιτό τρόπο το λεξιλογικό της πλούτο και, κυρίως, τη λειτουργικότητά του στην καθημερινή επικοινωνία.
 - ✓ Αναβαθμίσει τα γλωσσικά μαθήματα και να επιδιώξει την ορθή διδασκαλία της γλώσσας χωρίς πνεύμα σχολαστικισμού ή τυπολατρίας, αλλά με σύγχρονους επισημονικά και παιδαγωγικά τρόπους και με συγγράμματα ανανεωμένα, που θα αξιοποιούν την αποκτημένη εμπειρία.
 - ✓ Δημιουργήσει ένα πνευματικό περιβάλλον που θα ευνοεί την πνευματική αναζήτηση και το διάλογο.

3. Η πολιτεία πρέπει να:

- ✓ Εμπλουτίσει τις βιβλιοθήκες με νέα βιβλία, ικανά να προσελκύσουν ένα μεγάλο μέρος των πολιτών και να καλλιεργήσουν τη φιλαναγνωστική διάθεση της ευρύτερης κοινωνίας.
- ✓ Μεριμνήσει για την καταπολέμηση του αναλφαριθμητισμού μέσα από ειδικά προγράμματα, όπως αυτά της λαϊκής επιμόρφωσης, των ανοιχτών πανεπιστημίων κ.λπ

4. Τα ΜΜΕ επιβάλλεται να:

- ✓ Χρησιμοποιούν ορθά τη γλώσσα στη διαδικασία σύνταξης των κειμένων και στη μετάδοση ειδήσεων. Να αποφεύγουν τον εντυπωσιοθηρικό λόγο, τις εξεζητημένες ή λαϊκίστικες εκφράσεις που λειτουργούν παραμορφωτικά στο χαρακτήρα και στο περιεχόμενο της γλώσσας.
- ✓ Συμπεριλάβουν στο πρόγραμμά τους ειδικές εκπομπές, σχετικές με τη γλώσσα, μεταξύ αυτών και εκείνες που συνδυάζουν τη γλωσσική άσκηση με την ψυχαγωγία.
- ✓ Περιορίσουν τις ξενόγλωσσες τηλεοπτικές σειρές ή να τις μεταγλωττίσουν με επιλεγμένες μεταφραστικές αποδόσεις.
- ✓ Αναβαθμίσουν, γενικότερα, τα προγράμματά τους, ώστε να αναδεικνύουν πνευματικής υφής ενδιαφέροντα και να συμβάλουν στην πνευματική καλλιέργεια του δέκτη.

5. Οι πνευματικοί άνθρωποι, ως φορείς πνευματικής ακτινοβολίας, οφείλουν να:

- ✓ παρέχουν πνευματικά ερεθίσματα, απαλλαγμένοι από το πνεύμα του ελιτισμού και του ιδιότυπου αναχωρητισμού που αποστασιοποιεί το μέσο πολίτη από το έργο τους.
- ✓ αναλάβουν πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της γλωσσικής έκφρασης του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου είτε μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος είτε με άλλους πνευματικούς θεσμούς.

6. Το άτομο πρέπει να:

- ✓ συνειδητοποιήσει την αξία της γλώσσας για την ορθή έκφραση σκέψεων και συναισθημάτων και τη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας. Μέσω της αυτομόρφωσης και της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου για ανάγνωση βιβλίων μπορεί να βελτιώσει σε σημαντικό βαθμό τη γλωσσική του κατάσταση.
- ✓ προβεί σε νέα ιεράρχηση αξιών σύμφωνα με την οποία η πνευματική καλλιέργεια θα αποτελεί μείζονα προτεραιότητά του.

Αποφώνηση: Σας ευχαριστώ που με ακούσατε.

Ή (εναλλακτικά)

Μετασχηματισμός της συνέντευξης σε δοκίμιο με αποδεικτικό χαρακτήρα

Η αξία της ελληνικής γλώσσας είναι, αναμφισβήτητα, διαχρονική. Το επιβεβαιώνει και ο Ντέιβιντ Κρίσταλ, επιφανής γλωσσολόγος, ο οποίος, μάλιστα, την αποκαλεί ευρω-ελληνική, επισημαίνοντας την παρουσία της στον ευρωπαϊκό πολιτισμό ως πνευματικό στοιχείο και μέσο επικοινωνίας. Αυτό της προσδίδει μια ιδιαιτερότητα που αναγνωρίζει τη δύναμή της. Ωστόσο, αυτό που απαιτείται, είναι όχι η διαπίστωση της ιδιαιτερότητάς της

αλλά η ουσιαστική κατάκτησή της από τους ίδιους τους Έλληνες, για να αξιοποιηθεί δημιουργικά ο θησαυρός της. Ένα τέτοιο εγχείρημα, αναμφισβήτητα, είναι δυσχερές και για την υλοποίησή του δεν αρκεί μόνο η συμβολή του εκπαιδευτικού θεσμού. Είναι ζήτημα ευρύτερης παιδείας.

Εξάλλου, οι κίνδυνοι, που υπερτονίζονται από ορισμένους για το ενδεχόμενο αλλοίωσης της ελληνικής γλώσσας από την εισαγωγή ξένων λέξεων, μπορεί να εκλείψουν. Αναγκαίες όμως προϋποθέσεις είναι αφενός οι ίδιοι οι Έλληνες να τη χρησιμοποιούν στην καθημερινή τους επικοινωνία και αφετέρου οι ξένοι γλωσσικοί όροι να ελληνοποιούνται. Κίνδυνος ίσως υπάρχει, όταν η εισαγωγή ξένων λέξεων είναι άκριτη, όπως, συνήθως, συμβαίνει στα τηλεοπτικά προγράμματα και σε ορισμένα περιοδικά ή τραγούδια που απευθύνονται σε νεανικό κοινό.

Επιβάλλεται, συνεπώς, η ορθή χρήση της γλώσσας και η βαθύτερη γνώση της κυρίως μέσω της παιδείας. Αυτό, όμως, δεν έχει επιτευχθεί στον επιθυμητό βαθμό –αν και κρίνονται επαρκείς οι υπάρχουσες προϋποθέσεις– γι' αυτό είναι αναγκαία η συνειδητοποίηση του θέματος από τους Έλληνες.

Απαντήσεις

στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΕΚΦΡΑΣΗ ΕΚΘΕΣΗ

ΤΕΥΧΟΣ Α'
ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

A Γλώσσα και γλωσσικές ποικιλίες

16. Προσπαθήστε να ανιχνεύσετε στο κείμενο β' φράσεις παρόμοιες με εκείνες του κειμένου α. Δημιουργήστε και άλλες δικές σας. Αν, μάλιστα, σχεδιάζετε... του περιοδικού σας.

1. Παρόμοιες φράσεις:

- ♦ **Γλώσσα είναι η έκφραση του εσωτερικού μας κόσμου... συνομιλία**
(Γλώσσα είναι η αγάπη και ο πόνος / Γλώσσα είναι το ντύσιμο... οι χειρονομίες / Γλώσσα είναι η επικοινωνία / Γλώσσα είναι το γέλιο)
- ♦ **Ερώτηση και απόκριση**
(Γλώσσα είναι ο έλεγχος και η πειθώ)
- ♦ **Τραγούδι και πόνος και κλάμα και χαρά και καημός, τρικυμία και γαλήνη, αγάπη και πάθος**
(Γλώσσα είναι η αγάπη και ο πόνος / Γλώσσα είναι το γέλιο)
- ♦ **Επιστήμη και ζωή... φιλοσοφία**
(Γλώσσα είναι ο κόσμος / γλώσσα είναι ο έλεγχος και η πειθώ)
- ♦ **Είναι γλώσσα ατομική και εθνική... ολόκληρος ο λαός**
(Γλώσσα είμαι εγώ / Γλώσσα είσαι εσύ / Γλώσσα είναι ο κόσμος / Γλώσσα είναι ό,τι κάνει ο κόσμος).

2. Άλλες εκφράσεις

Γλώσσα είναι ο πολιτισμός / η ταυτότητα / η Παράδοση / η ψυχή του λαού / η εθνική συνείδηση / το ύφος / το ήθος / η μνήμη κ.λπ.

17. Θα καταλάβατε τώρα ότι η γλώσσα είναι πολύμορφη, γιατί πολύμορφη είναι και η κοινωνική ζωή... υπηρετούν. Για αυτό και μπορούμε: άλλοτε να ρωτούμε... άλλοτε να περιγράφουμε το παρελθόν

- άλλοτε να επιχειρηματολογούμε / συναινούμε/αξιολογούμε / συμβουλευόμαστε / υποθέτουμε / επιδοκιμάζουμε / αποδοκιμάζουμε / αναπολούμε το παρελθόν / διερευνούμε το παρόν κ.λπ.

17. Μετασχηματίστε τη φράση: Η φιλία ενώνει τους λαούς.
Παράδειγμα– Ενώνει η φιλία τους λαούς;
(Συνεχίστε μετασχηματίζοντας την ίδια φράση).

Τους λαούς ενώνει η φιλία / Η φιλία δεν ενώνει τους λαούς / Τους λαούς δεν ενώνει η φιλία; / Ενώνει τους λαούς η φιλία / Ενώνει η φιλία τους λαούς / Τους λαούς η φιλία ενώνει / Η φιλία ενώνει τους λαούς / Η φιλία τους λαούς ενώνει. κ.λπ.

20. Διάβασε τα κείμενα και τις φράσεις που ακολουθούν... τρόπους επιβολής και συμπεριφοράς. Σκέψου με ποιον τρόπο... συνδιαλεγόμενων.

– **“Στρατιωτικός νόμος... Ζήτω το έθνος”**

Αυταρχική, εξουσιαστική γλώσσα, η κλασική αυστηρή και επιτακτική χροιά της γλώσσας που χρησιμοποιεί η δικτατορική εξουσία, για να επιβάλλει με τη δύναμη της ισχύος και τις απαγορεύσεις της τη βούλησή της στους πολίτες, προκαλώντας συναισθήματα φόβου. Δεν επιδέχεται αντιρρήσεις και επιζητεί την άνευ όρων υποταγή, την καταναγκαστική συμμόρφωση στις διαταγές της.

– **“Αν τύχει και αργήσω, να περιμένεις λίγο”**

Με τη χρήση του “αν” ο λόγος εκφέρεται με ευγένεια, αφού επιζητεί την κατανόηση του δέκτη, και συγκαταβατική διάθεση.

– **“Περίμένε με, αν αργήσω”**

Η χρήση της προστακτικής “περίμενε” εκφράζει με απόλυτο τρόπο την επιθυμία του πομπού, αφού επιθυμεί να υποχρεώσει το δέκτη να ενεργήσει με ένα συγκεκριμένο και αδιαμφισβήτητο τρόπο.

– **“Παρακαλώ, μην καπνίζετε**

– **“Ευχαριστούμε που δεν καπνίζετε”**

Ο πομπός απευθύνεται στο δέκτη με ευγένεια και διακριτικότητα (σε αυτό συμβάλλουν τα ρήματα παρακαλώ και ευχαριστούμε, όπως και ο πληθυντικός αριθμός), γεγονός που καθιστά την επικοινωνία πιο αποτελεσματική, γιατί δημιουργεί ένα θετικό και ανθρώπινο κλίμα, το οποίο ευνοεί την προσέγγισή τους.

– **“Άκουσε μικρέ... ξεκουμπίσου”**

Ο ομιλητής διακρίνεται από αλαζονική διάθεση, έπαρση και έκδηλη αγένεια. Χρησιμοποιεί τη γλώσσα της επιβολής με προκλητικό και αναιδή τρόπο (με τη χρήση της προστακτικής). Στοχεύει να υποτιμήσει το δέκτη της εντολής, να τον ταπεινώσει και να τον εξευτελίσει.

– **“Θα σε πείραξε... τη θέση;”**

Ο λόγος χαρακτηρίζεται από ευγενική διάθεση και μετριοπαθή στάση, αφού ο πομπός επιζητεί και τη συγκατάθεση του δέκτη, για να πραγματοποιηθεί η επιθυμία του.

– **“Κάθισε”**

Το ρήμα “κάθισε” δίχως τη γνώση των συνθηκών κατά τις οποίες διατυπώνεται η εντολή, δεν αποκαλύπτει με βεβαιότητα την πρόθεση του πομπού. Πιθανό όμως η χρήση της προστακτικής να δηλώνει επιτακτική διάθεση που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση της εντολής, αλλά ίσως και απλή προτροπή/υπόδειξη.

– **“Δε θα ήθελες να καθίσεις;”**

Ερώτηση διατυπωμένη με ευγενικό τρόπο, που επιχειρεί να διερευνήσει την πρόθεση του δέκτη, ώστε σε περίπτωση καταφατικής απάντησης να εξυπηρετήσει, πρόθυμα, την επιθυμία του.

– **“Γυναίκα, τα παπούτσια μου”**

Η συγκεκριμένη έκφραση μπορεί να ερμηνευθεί - όσον αφορά τη διάθεση του πομπού - αν είναι γνωστή η επικοινωνιακή κατάσταση. Έτσι, μπορεί, ίσως, να εκφράζει μια ανδροκρατική αντίληψη, που επιβάλλει στη γυναίκα την υπακοή στην εντολή του άντρα/πομπού, αλλά ενδέχεται να διατυπώνεται σε μια περίπτωση κατά την οποία ο άντρας πιέζεται χρονικά και απλώς ζητά την άμεση συνδρομή της γυναίκας του.

– **“Θα σε συμβούλευα... το έργο”**

Με ευγενική και προτρεπτική διάθεση ο ομιλητής επιχειρεί να πείσει το δέκτη να ακολουθήσει τη συμβουλή του.

– “Πού είσαι... το παιδί”

Με τη δυνητική διατύπωση, που αφήνει περιθώρια προσωπικής επιλογής στο δέκτη, ο πομπός, χωρίς επιτακτικό τόνο, τον προτρέπει και δεν επιβάλλει την εκτέλεση της επιθυμίας του.

22. Διαβάστε το παρακάτω κείμενο και συζητήστε τους όρους: **ιδίωμα, διάλεκτος, ιδιωματισμός, ιδιωτισμός.**

Ιδίωμα: ιδιαίτερος τρόπος ομιλίας και προφοράς των λέξεων σε έναν τόπο.

Διάλεκτος: το γλωσσικό ιδίωμα ενός τόπου στο χώρο μιας εθνικής γλώσσας.

Ιδιωματισμός: τύπος λέξης, έκφραση ή τρόπος εκφοράς του λόγου, χαρακτηριστικά μιας γλώσσας ή διαλέκτου.

Ιδιωτισμός: τύπος λέξης, έκφραση ή ύφος λόγου που ιδιάζει σε γλώσσα, διάλεκτο ή ομιλία ανθρώπου που ανήκει σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή επάγγελμα.

22. Να διαβάσετε τις παροιμίες που ακολουθούν και να επισημάνετε τα ιδιωματικά στοιχεία τους.

Ιδιωματικά στοιχεία παροιμιών (κατηγοριοποίηση)

1^η: ου ποιεί (αντί δε φέρνει)

2^η: αγάλια-αγάλια (αντί σιγά-σιγά), ι αντί ε, αι και ο αντί (άτονου) ου (Λέσβος)

3^η: ι αντί (άτονο) ε, ο αντί ου, αποβολή φωνηέντων (Γιάννινα)

4^η: ου αντί ε, α αντί αυ, αφομοίωση τελικού ν με το αρχικό οδοντικό (Κάρπαθος)

5^η: βούθα αντί βοήθα, ου αντί ε, σάλευκε αντί σάλευε (Κύπρος).

Τράπεζα Θεμάτων

Α' Λυκείου

για την εξέταση
της Νεοελληνικής Γλώσσας

Η **Τράπεζα Θεμάτων** είναι μια ηλεκτρονική βάση δεδομένων.

Από κάθε σχολείο πριν από την εξέταση ενός μαθήματος, με κλήρωση που γίνεται ηλεκτρονικά, προκύπτει ένα αυτούσιο κριτήριο αξιολόγησης. Από το διδάσκοντα προστίθεται στο κριτήριο **το ερώτημα Γ**, με το οποίο ζητείται από τους μαθητές να συνθέσουν (με το κατάλληλο για την περίπτωση επικοινωνιακό πλαίσιο) ένα κείμενο 350-400 λέξεων.

Η ενότητα αυτή του βιβλίου, με βάση το περιεχόμενο της Τράπεζας Θεμάτων, περιλαμβάνει:

- A. Την τυπολογία των ερωτήσεων** όλων των κριτηρίων της Τράπεζας Θεμάτων και **στοιχεία θεωρίας** για υποδειγματικές απαντήσεις.
- B. Δέκα (10) κριτήρια αξιολόγησης**, επιλεγμένα με βάση την εξεταστέα ύλη, και τις απαντήσεις τους.

Τράπεζα Θεμάτων

Τυπολογία ερωτήσεων και στοιχεία θεωρίας

1. Ερωτήσεις για τον έλεγχο της κατανόησης του κειμένου.

- α. Ποιο το θέμα του κειμένου και η θέση του συγγραφέα;
- β. Με ποια επιχειρήματα ο συγγραφέας του κειμένου υποστηρίζει...
- γ. Ποιες απόψεις διατυπώνονται στο κείμενο...
- δ. Για ποιους λόγους σύμφωνα με το συγγραφέα...
- ε. Πώς αντιμετωπίζουν οι συγγραφείς των κειμένων...
- στ. Βασιζόμενοι στα κείμενα, να χαρακτηρίσετε με σωστό ή λάθος τις παρακάτω προτάσεις. κ.α.π.

Στοιχεία θεωρίας για τις απαντήσεις: σελ. 19-23.

2. Να δώσετε έναν **πλαγιότιτλο** στην x παράγραφο του κειμένου.

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 56.

3. Χρησιμοποιώντας την παραπάνω πρόταση, να δημιουργήσετε μία παράγραφο 50-60 λέξεων.

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 30.

4. Ποιες από τις υπογραμμισμένες λέξεις έχουν **μεταφορική/συνυποδηλωτική** σημασία και ποιες **κυριολεκτική**; ή

- Να επισημάνετε ποιες από τις παρακάτω προτάσεις του κειμένου χρησιμοποιούνται με κυριολεκτική/δηλωτική σημασία και ποιες με μεταφορική/συνυποδηλωτική.
- Να επισημάνετε στο κείμενο δύο παραδείγματα μεταφορικής/συνυποδηλωτικής χρήσης της γλώσσας και να αιτιολογήσετε τη χρήση τους.
- Να αντικαταστήσετε τις παρακάτω υπογραμμισμένες φράσεις που έχουν μεταφορική/συνυποδηλωτική σημασία, με άλλες που έχουν κυριολεκτική/αναφορική.

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 33-35.

5. Με ποιον **τρόπο αναπτύσσεται η x παράγραφος** του κειμένου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 49-54.

6. Ποια τα **δομικά στοιχεία** της x παραγράφου;

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 49-50.

7. Να συντάξετε μία **παράγραφο 50-60 λέξεων** στην οποία να χρησιμοποιήσετε **λέξεις/φράσεις με έντονη γραφή**, με βάση τη σημασία τους στο κείμενο.

Στοιχεία θεωρίας: οι λέξεις πρέπει να ενταχθούν σε ένα αυτοτελές νοηματικά περιβάλλον, που να προσδιάζει στο περιεχόμενο του κειμένου.

8. Να επισημάνετε στο κείμενο δύο **όρους του ειδικού (επιστημονικού) λεξιλογίου** και να αιτιολογήσετε τη χρήση τους.

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 48.

9. Να δώσετε ένα νέο, **κυριολεκτικό/δηλωτικό τίτλο** στο κείμενο.

10. Να δώσετε ένα νέο, **μεταφορικό/συνυποδηλωτικό τίτλο** στο κείμενο.

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 58-59.

11. Να χωρίσετε τη x παράγραφο του κειμένου σε δυο παραγράφους και να αιτιολογήσετε τη διαφορετική παραγραφοποίηση.

Στοιχεία θεωρίας: η συγκεκριμένη παράγραφος περιέχει συνήθως δύο νοηματικές ενότητες, που μπορεί να καταγραφούν σε δύο διαφορετικές παραγράφους. Μπορεί μεταξύ τους να υπάρχει σχέση αντίθεσης, προσθήκης κ.λπ.

12. Στην παραπάνω περίοδο να:

- αιτιολογήσετε την επιλογή της **ενεργητικής (ή παθητικής) σύνταξης** από το συγγραφέα
- μετατρέψετε την παθητική στην ενεργητική (ή και αντίθετα).

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 35-36.

13. Να αιτιολογήσετε τη χρήση των **σημείων στίξης** (εισαγωγικών, ερωτηματικών, θαυμαστικών κ.λ.π.) στις ακόλουθες λέξεις ή φράσεις.

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 36-42.

14. Επισήμανση συνοχής.

- Στη x παράγραφο του κειμένου να επισημάνετε δυο **διαρθρωτικές λέξεις** με τις οποίες επιτυγχάνεται η συνοχή. Τι δηλώνει καθεμιά από αυτές;
- Στους τρόπους επίτευξης συνοχής του κειμένου περιλαμβάνεται και η **επανάληψη**. Να επισημάνετε τις λέξεις του κειμένου που επαναλαμβάνονται.

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 54-56.

15. Να γράψετε ένα **συνώνυμο** για καθεμιά από τις ακόλουθες λέξεις. Να δημιουργήσετε μία πρόταση με καθεμιά από τις συνώνυμες λέξεις.

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 48.

16. Να δημιουργήσετε από μια πρόταση με κάθε **αντώνυμο** των παρακάτω λέξεων του κειμένου με έντονη γραφή.

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 48.

17. Να δημιουργήσετε μία παράγραφο 40-50 λέξεων, χρησιμοποιώντας τις φράσεις λέξεις του κειμένου με έντονη γραφή.

Στοιχεία θεωρίας: οι λέξεις πρέπει να ενταχθούν σε ένα αυτοτελές νοηματικά περιβάλλον.

18. Ποια είναι η **συλλογιστική πορεία** (επαγωγική ή παραγωγική) που ακολουθεί η συγγραφέας στη x παράγραφο του κειμένου. Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 57-58.

19. Να επισημάνετε πέντε **ξενόγλωσσους όρους** στη x παράγραφο του κειμένου και να αιτιολογήσετε τη χρήση τους.

Στοιχεία θεωρίας: οι ξενόγλωσσοι όροι συχνά χρησιμοποιούνται, επειδή: **α.** έχουν ενταχθεί/ενσωματωθεί στο ελληνικό λεξιλόγιο, **β.** δεν αποδίδονται με μια λέξη στην ελληνική γλώσσα, οπότε πρέπει να διατυπωθούν περιφραστικά, **γ.** αναφέρονται σε δραστηριότητες που συνηθίζονται σε αλλόγλωσσες χώρες, **δ.** αναφέρονται σε ξενικής προέλευσης έννοιες, αντικείμενα κ.λπ..

20. Επιλογή ρηματικού προσώπου:

- Για ποιους λόγους ο συγγραφέας χρησιμοποιεί το **x πρόσωπο** (β' ενικό, α' πληθυντικό κ.λπ.) ή **εναλλαγή προσώπων**;

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 42-43.

21. Να γράψετε την **αντιστοίχιση** των λέξεων της στήλης Α με τις αντώνυμές τους στη στήλη Β (βλέπε: αντώνυμες λέξεις).

22. Στις παρακάτω προτάσεις να **συμπληρώσετε τα κενά** επιλέγοντας κάθε φορά την κατάλληλη λέξη από αυτές που είναι σε παρένθεση. Δύο λέξεις περισσεύουν.

23. Γιατί ο συγγραφέας στο κείμενό του χρησιμοποιεί **ευθείες ερωτήσεις**;

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 46.

24. Στη χ παράγραφο του κειμένου να **επισημάνετε λέξεις ή φράσεις του προφορικού λόγου** και να αιτιολογήσετε τη χρήση τους στο κείμενο. Να επαναδιατυπώσετε τις προτάσεις με τρόπο, ώστε το **ύφος** να γίνει **επίσημο**.

Στοιχεία θεωρίας: σελ. 47.

25. Γιατί ο συντάκτης του άρθρου παραθέτει τις **απόψεις των ειδικών σε εισαγωγικά**; Ποιος ο στόχος του;

Στοιχεία θεωρίας: πρόκειται συνήθως για την επίκληση σε μια αυθεντία. Στόχοι: να **α.** αποδοθεί με απόλυτη ακρίβεια το περιεχόμενο των απόψεων χωρίς τον κίνδυνο ενδεχόμενων παρερμηνειών, **β.** προσδώσει ο πομπός αξιοπιστία και εγκυρότητα στο λόγο του, **γ.** να εμπλουτιστεί η ποικιλία του λόγου, **δ.** διαφοροποιηθεί με νέα στοιχεία το ύφος του κειμένου.

26. Να δημιουργήσετε μία **πρόταση** με καθένα από τα **επιρρήματα** του κειμένου με την έντονη γραφή.

27. Να επισημάνετε στο κείμενο μία περίοδο του κειμένου με **αφήγηση** και να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.

Στοιχεία θεωρίας: είναι η γραπτή παρουσίαση μιας (χρονικής) σειράς εξελισσόμενων γεγονότων που συνιστούν την υπόθεση ενός κειμένου.

Τράπεζα Θεμάτων

Κριτήρια αξιολόγησης

Γλώσσα

ΚΕΙΜΕΝΟ 1^ο

Η γλώσσα των νέων*

Α. Φραγκουδάκη. (1987). Γλώσσα και ιδεολογία, 72-73.

Αθήνα: Οδυσσέας (διασκευή)

Οι νέοι έχουν πάντοτε την τάση να διαφοροποιούνται με το ντύσιμο, την αισθητική του σώματος, τη συμπεριφορά και τη γλώσσα. Η λεγόμενη «γλώσσα των νέων» αποτελεί κώδικα εξατομικευτικό της ομάδας ηλικίας, γλωσσική παραλλαγή που διαφοροποιεί τους χρήστες της κατασκευάζοντας συγχρόνως τη συνοχή της ομάδας. Οι αποκλίσεις της γλώσσας των νέων, οι νεολογισμοί και οι γραμματικές παραβιάσεις εκφράζουν τις αλλαγές στα πρότυπα συμπεριφοράς, τις ιδέες, τις αξίες και τους κανόνες της κοινωνίας. Με τους νεολογισμούς, τις ιδιωματικές εκφράσεις και λέξεις, οι νέοι μεταδίδουν μηνύματα διάκρισης από τις παλιότερες γενιές, εκφράζουν αμφισβήτηση αρχών και αξιών.

Η χρήση της γλώσσας από τους νέους ενοχλεί, επειδή ακριβώς μεταδίδει έμμεσα αλλά ισχυρά τέτοια νοήματα αμφισβήτησης. Και είναι συνηθισμένη παρανόηση να κρίνεται σαν «λαθεμένη», φτωχή ή «κακής ποιότητας». Την άρνηση των αξιών, την παραβίαση των απαγορεύσεων, την επιθετικότητα, και την καταστροφή της «καθώς πρέπει» ομιλίας συχνά οι τυχαίοι ακροατές, κι όχι συνήθως οι συνομιλητές δέκτες, την ακούνε σαν γλωσσική καταστροφή, ενώ είναι γλωσσική δημιουργικότητα.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2^ο

Γλώσσα και ηλικιωμένοι

M.A. Hogg - Gr. M. Vaughan. (2010). Κοινωνική Ψυχολογία, 717-718. (μετ. Ερ. Βασιλικός, Αλ. Αρβανίτης).

Αθήνα: Gutenberg (διασκευή)

Οι νέοι άνθρωποι νιώθουν ότι οι ηλικιωμένοι δεν καταφέρνουν να προσαρμόσουν την ομιλία τους στα σύγχρονα δεδομένα. Επίσης, οι νέοι πιστεύουν πως ο λόγος

* Τα κείμενα και οι ερωτήσεις (εκτός από το ερώτημα Γ) προέρχονται από το διαγώνισμα 10696 της Τράπεζας Θεμάτων (exams-repo.cti.gr).

των ηλικιωμένων είναι παλιομοδίτικος και ξεπερασμένος. Επομένως, οι γλωσσικές «συναντήσεις» νέων και ηλικιωμένων αλλά και γενικότερα η επικοινωνία μεταξύ τους είναι πιθανό πολλές φορές να μην επιτυγχάνεται, ενισχύοντας έτσι υφιστάμενα στερεότυπα.

Είναι γνωστές οι προσδοκίες που κυριαρχούν για τη συμπεριφορά των ανθρώπων και τον τρόπο διαχείρισης του λόγου τους, όταν φτάσουν σε μια συγκεκριμένη ηλικία. Οι αντιλήψεις αυτές υποχρεώνουν πολλές φορές τους ηλικιωμένους ανθρώπους να συμπεριφέρονται γλωσσικά, όχι όπως επιθυμούν, αλλά «σύμφωνα με την ηλικία τους». Επομένως, το κοινωνικό κόστος στις περιπτώσεις που δεν «εκφράζεται» κάποιος σύμφωνα με την ηλικία του μπορεί να είναι μεγάλο. Ίσως, γι' αυτόν τον λόγο οι ηλικιωμένοι άνθρωποι να χρησιμοποιούν «τη γλώσσα των ηλικιωμένων», όχι τόσο εξαιτίας της ηλικίας τους όσο, επειδή αναγκάζονται να συμμορφωθούν στις κοινωνικές προσδοκίες. Με αυτόν τον τρόπο, όμως, η επικοινωνία μεταξύ γενεών μπορεί να γίνει προβληματική και να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην ψυχολογική και σωματική υγεία των ανθρώπων.

Ερωτήσεις

A.1. Ποια είναι, σύμφωνα με το πρώτο κείμενο, η στάση ορισμένων ανθρώπων απέναντι στη γλώσσα των νέων και πού αποδίδεται η στάση τους αυτή; (60-80 λέξεις)
(μον. 15)

A.2. Να δώσετε από έναν πλαγιότιτλο στην πρώτη παράγραφο (Οι νέοι... αξιών) και τη δεύτερη παράγραφο (Η χρήση... δημιουργικότητα) του πρώτου κειμένου.
(μον. 10)

B.1. «Οι νέοι πιστεύουν πως ο λόγος των ηλικιωμένων είναι παλιομοδίτικος και ξεπερασμένος».

Χρησιμοποιώντας την παραπάνω πρόταση του δεύτερου κειμένου, να δημιουργήσετε μία παράγραφο 50-60 λέξεων.
(μον. 10)

B.2. α. Να επισημάνετε στα κείμενα δύο παραδείγματα μεταφορικής/συνυποδηλωτικής χρήσης της γλώσσας.
(μον. 10)

β. Να αιτιολογήσετε τη χρήση τους.
(μον. 5)

Γ. Πολλοί νέοι στην εποχή μας, ως χρήστες του διαδικτύου, χρησιμοποιούν ένα τεχνητό γλωσσικό ιδίωμα, τα λεγόμενα **greeklish**. Ποιοι είναι, κατά τη γνώμη σας, **οι κίνδυνοι από τη χρήση τους**; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας σε **άρθρο** που θα δημοσιευτεί στην ιστοσελίδα του σχολείου σας (έως 450 λέξεις). (μον. 50)

Βιβλιογραφία

1. Έκο Ουμπέρτο, Η σημειολογία στην καθημερινή ζωή, εκδ. Μαλλιάρης - Παιδεία.
2. Έκφραση – Έκθεση για το Ενιαίο Λύκειο, τεύχος Α, αναθεωρημένη έκδοση.
3. Κυζάκης Χρήστος – Τσαμπάκαλος Σπύρος, Θεμέλιο στην έκθεση ιδεών, εκδ. Μπαχαράκη.
4. Λεξικό λογοτεχνικών όρων, ΟΕΔΒ.
5. Μπατζίνας Ν. Γεώργιος, Έκφραση – Έκθεση Β' Λυκείου, εκδ. Ζήτη.
6. Μπουσκάλια Λεό, “Λεωφορείο 9 για τον Παράδεισο”, εκδ. Γλάρος.
7. Ρόζενταλ Έντουαρντ, “Στην κοινωνία των ψευδαισθήσεων”
8. Πασκάλ Μπρυκνέρ, Η αέναη ευφορία, εκδ. Αστάρτη.
9. Πάσχος Μανδραβέλης, Λεξικό του έξυπνου λόγου, εκδ. Καστανιώτη.
10. Σαράντος Καργάκος, Προβληματισμοί, εκδ. Gutenberg.
11. Τσολάκης Χρ. Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική, εκδ. Νησίδες.
12. Φαρμάκης Δημήτρης, Η επεξεργασία κειμένου στη Νεοελληνική Γλώσσα, εκδ. Ζήτη.
13. Φίλιας Β. Κοινωνιολογικές Παρεμβάσεις, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2002.
14. Φραγκουδάκη Άννα, Γλώσσα και ιδεολογία, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1996.

Λεξικά

1. Liddel – R. Scott, Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας, εκδ. Σιδέρης.
2. Μπαμπινιώτης, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, εκδ. Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα, 1998.
3. Τεγόπουλος – Φυτράκης, Ελληνικό Λεξικό, Αθήνα 1990

Εφημερίδες

Το Βήμα, τα Νέα, Ελευθεροτυπία, Καθημερινή, Αυγή, Έθνος

Διαδίκτυο

www.michaelkountouris.com / www.tovima.gr / tanea.gr / vprassas.blogspot.gr / chldimos.blogspot.com / ekthesilikeiou.blogspot.com / e-keimena.gr (Κ. Καρεμφύλλης) / Alfavita.gr / teicrete.gr

Κυκλοφορεί επίσης

Γιώργος Ν. Μπατζίνας

Εκφραση Εκθεση 6^ο *ενιαίου λυκείου*

- 30 κριτήρια αξιολόγησης
διαγράμματα εννοιών
- τυπολογία ερωτήσεων
πανελλαδικών εξετάσεων
(θεωρητικό μέρος - απαντήσεις)
- απαντήσεις στα θέματα
για **συζήτηση**
και **έκφραση - έκθεση**
σχολικού βιβλίου

 ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΖΗΤΗ

